

Tézy na štátne skúšky z pedagogiky:

Všeobecná pedagogika

Pedagogika – veda o výchove.

Pojem pochádza z gr. Paidagogos - /pais – dieťa, agogé – vedenie/ - sprievodca, voditeľ detí. Paidagogos v starom grécku bol človek, ktorý bol v otrokárskych rodinách poverený starostlivosťou o deti, vodil ich do školy, učil sa s nimi a dozeral na ne, aby sa nestýkali s deťmi otrokov. Túto úlohu často vykonával vzdelaný otrok.

Všeobecne sa jednalo o vedenie, výchovu detí, teda sa pedagogika spočiatku chápala ako veda o výchove detí a mládeže. Rozvoj vied a techniky si vynútili rozšírenie a prehĺbenie výchovy a vzdelávania človeka – z toho vyplýva nutnosť rozvoja nových pedagogických oborov – andragogiky /andras – gr. muž/ - teória výchovy a vzdelávania dospelých, čiže pedagogika dospelých a gerantogika /gerontos – gr. starý/ - teória výchovy a vzdelávania dospelých, čiže pedagogika osôb, ktoré už prekročili produktívny vek.

V súčasnosti pojem pedagogika vyjadruje všetko, čo súvisí s výchovou, vzdelávaním a vyučovaním v škole, ale aj v celej spoločnosti. Pedagogika je aj vyučovací predmet, súčasť prípravy učiteľov.

V odbornej terminológii – pedagogika:

- učenie, sústava vied o výchove,
- veda a výskum zaoberajúci sa vzdelávaním a výchovou v najrôznejších sférach života spoločnosti, nie je teda viazaná iba na vzdelávanie v školských inštitúciách a na populáciu detí a mládeže.

V zahraničí sa používa pojem „pedagogická veda“ – angl. Educational science, nem. Erziehungswissenschaft.

Vznik a vývoj pedagogiky.

- vývoj pedagogiky v samostatnú vedu bol zložitý a dlhodobý proces. Aj keď výchova je jav taký starý ako ľudstvo samé, samostatná veda o výchove vzniká až v novoveku – dovtedy boli názory na výchovu súčasťou filozofického, náboženského a politického myslenia.

-

Korene vzdelanosti siahajú do antiky – úvahy o výchove nachádzame v dielach starovekých gréckych filozofov Sokrata /469-399 pr.n.l./, Platóna /427-347 pr.n.l./, Aristotela /384-322pr.n.l./.

Sokrates – kládol dôraz na výchovu štátno-občiansku, nad ktorú však staval ideál slobodnej mravnej osobnosti.

Platón – v spisoch Ústava a Zákony chápal výchovu nielen ako odovzdávanie poznatkov, ale aj ako prostriedok rozvíjania a zdokonaľovania telesných i duševných schopností. Žiada vyváženú výchovu celej osobnosti.

Aristoteles – zdôrazňoval význam dedičnosti a rodinnej výchovy, vplyv umenia.

Rímski filozofi:

Cicero /106-43 pr.n.l./ - požadoval, aby rečným mal štátno-politické zmýšľanie, odborné vedomosti, vnútornú kultúru a filozofické myslenie.

Quintilian /35-90 n.l./ - dielo *Institutio oratoris* – Výchova rečníka – veľké myšlienky, cieľom bol orator perfectus – dokonalý rečník, ktorý je zároveň vir bonus – dobrý muž.

Vznik kresťanstva – zmena v názoroch na výchovu – stala sa doménou cirkvi, súčasťou teológie. Kresťanská pedagogika sa spočiatku orientovala len na problémy nábožensko – mravné. Keď sa po Milánskom edikte v r. 313 stalo kresťanstvo štátom uznaným náboženstvom, výchova, keďže neslúžila priamo náboženskému životu sa stala druhoradá.

V stredoveku – pozemské bytie sa orientuje na transcendentno. Tým je poznačená výchova, umenie, veda a filozofia. Stredoveké duchovné vzdelanie dosahuje vrchol v 12. a 13. storočí v scholastike – **Tomáš Akvinský** /1221-1274/ - prelína kresťanský postoj s kladným vzťahom k svetu. Výchovu videl vo výchove mravno-náboženskej osobnosti zameranej na dosiahnutie dobra, zbožnosti a múdrosti.

14. a 15. storočie – veľké štrukturálne zmeny v hospodárskej, politickej aj sociálnej oblasti. Utvára sa nový obraz sveta a nový postoj človeka k svetu – **obdobie renesancie a humanizmu** – nový postoj človeka k sebe – uvedomenie si svojej individuality, nové ocenenie hodnôt ľudského života odmietaním stredovekého asketizmu. Základnou tendenciou tejto doby je chuť do života, radosť zo sveta. Cieľom výchovy je homo universalis, tj. vzdelaný, slobodný, sebavedomý človek. Základom vzdelania je štúdium jazykov.

Výchova a vyučovanie sa považuje za osobitné umenie. Vzniká pedagogická literatúra, v ktorej sa odsudzuje tvrdá školská výchova v stredoveku a zdôrazňuje sa radostné, hravé učenie a akceptovanie detskej duše.

Významné osobnosti humanizmu: **Juan Luis Vives** /1492-1540/, **Erazmus Rotterdamský** /1465-1536/, **Francois Rabelais** /1490-1553/ a **Michel de Montaigne** /1553-1592/.

17. a 18. storočie – **storočie výchovy**. Snaha vychovávať stále, ale aj lepšie a dôslednejšie ako predtým, prísnejšie usporiadať školstvo a hľadať nové vyučovacie metódy, objavujú sa náznaky systematického myslenia.

V prvej polovici 17. storočia sa začal rozvíjať **pedagogický realizmus** – smer v pedagogike, odmietal preceňovanie jazykov, zdôrazňoval znalosť vecí prírodného a spoločenského života, ich zaraďovanie do obsahu vzdelávania. Objavujú sa tendencie práva na vlastný jazyk – je ľahšie zrozumiteľný a prirodzený.

Významné osobnosti tohoto obdobia sú **J. Locke** /1632-1704/, **W. Radke** /1571-1635/, **J.A.Komenský** /1592-1670/.

Komenského *Didaktika magna* /Veľká didaktika/ je základným systematickým dielom vznikajúcej pedagogickej teórie, dotýka sa všetkých významných otázok výchovy a vzdelávania človeka a predstavuje ucelenú, systematickú sústavu jeho pedagogických názorov.

18. storočie je obdobím osvietenstva – racionalizmus, sociálne prúdy – hlásanie ľudských a sociálnych práv, prenikanie ľudových vrstiev do politického a hospodárskeho života. Táto viera v moc rozumu priniesla osemnástemu storočiu označenie storočie pedagogiky – je to obdobie, ktoré praje výchove, prináša školské reformy a veľký rozvoj pedagogickej literatúry. Osvietenstvo bolo preniknuté ideou, že ľudia sa poznaním stávajú lepšími.

Osvietenstvo sa rozšírilo z Anglicka do Francúzska – **J.J.Rousseau** /1712-1778/ - román *Emil* – týmto dielom sa Rousseau hlási k **pedagogickému naturalizmu** – idea prirodzenej

výchovy, ktorá má vychádzať zo všeobecnej povahy človeka, venovať pozornosť jeho vývinu a rozvíjaniu vlôh. Dieťa nie je žiadnym malým dospelým, ale má svoju vlastnú prirodzenosť a svoje práva.

V Nemecku sa osvietenstvo prejavuje vo **filantropizme** /filantrop – gr. ľudomilný, dobročinný človek – hl. predstaviteľ **J.B. Basedow** /1724-1790/.

Koncom 18. a začiatkom 19. storočia sa rozvíja pod vplyvom osvietenstva aj **ľudovýchová pedagogika** so silným sociálnym aspektom – **J.H. Pestalozzi** /1746-1827/.

18. storočie – obdobie veľkého rozvoja pedagogiky – úsilie o jej vyčlenenie z filozofie.

19. storočie – rozvoj pedagogiky ako samostatnej vedy – významne sa o to pričínili **I. Kant** /1724-1804/, **F. Frobel** /1728-1852/, **J.F. Herbart** /1776-1841/ - **zakladateľ pedagogiky ako vedy, zakladateľ systematickej vedeckej pedagogiky**.

Herbart staval pedagogiku na základoch etiky a na psychológii – vyvodzoval z nich základné pedagogické kategórie – z etiky cieľ výchovy, zo psychológie prostriedky výchovy. Pedagogiku rozčlenil po obsahovej stránke na teoretickú pedagogiku a pedagogiku praktickú.

Teoretická pedagogika so zameraním na otázky:

1. vychovateľnosti alebo možnosti výchovy
2. prostriedky výchovy
3. výchovné inštitúcie.

Praktická pedagogika so zameraním na otázky:

1. ovládania, vedenia, disciplíny.
2. Vyučovania, rozumového vzdelávania,
3. Mravnú výchovu, chápanú ako výchovu vôle.

Vedecké zdôvodnenie podal vo svojich prácach Všeobecná pedagogika /1806/ a Náčrt prednášok z pedagogiky /1835/.

Pedagogika 20. storočia – celá škála pedagogických smerov a koncepcií výchovy:

1. **naturalistické pedagogické smery** – akceptujú biologicko-psychologickú prirodzenosť človeka, jeho vrodené predpoklady, potreby a záujmy. Patrí sem:

A/ reformná pedagogika – slobodný rozvoj vnútorných síl človeka, ktoré musia byť iba dobré, lebo sú „od prírody“.

B/ dynamická pedagogika – berie do úvahy aj spoločenské prostredie, do ktorého človek prichádza a musí sa mu prispôbovať.

C/ hlbinná pedagogika – dôraz na ľudské inštinktívne potreby a prehľbujúci sa konflikt medzi nemennou prirodzenosťou človeka a stále rastúcimi potrebami jeho kultivácie.

2. **sociologické smery v pedagogike** – chápu človeka ako bytosť sociálnu, podriadenú spoločnosti. Úlohou výchovy je socializácia človeka, jeho prispôbenie sa záujmom spoločenského celku.
3. **Pragmatická pedagogika** – sa usiluje prekonať rozpor medzi záujmami jednotlivca a spoločnosti vo výchove. Objavuje sa tu jednostrannosť: preceňovanie metód, schopností, skúseností a aktivity dieťa viedlo k zanedbávaniu obsahu, cieľa a perspektív, o ktoré sa má výchova usilovať.
4. **Pedagogika kultúry a esencialistická pedagogika** – preferuje kultúrne obsahy výchovy, kultúrne dedičstvo.
5. **Pedagogika existencialistická** chápe výchovu ako pomoc pri utváraní osobnosti človeka.
6. **Náboženská pedagogika** – rozvoj osobnosti jedinca, nesmrteľnej duše a ich vzťahov – najmä vzťah k osobnosti božskej a božiemu zákonu.

Predmet a pramene pedagogiky.

Pri vymedzovaní predmetu pedagogiky sa vychádza z chápania pedagogiky ako vedy o výchove človeka. Problém vymedzenia predmetu pedagogiky je v tom, že výchova je veľmi zložitý spoločenský jav zasahujúci do viacerých oblastí vied o človeku a spoločnosti. Pedagogika teda musí skúmať aj javy, ktoré sú predmetom záujmu iných vedných odborov.

Vzhľadom k uvedenému môžeme predmet pedagogiky vymedziť nasledovne:

A/ sú to javy, ktoré prináležia vede o výchove, ktoré neskúma iná vedná disciplína. Je to predovšetkým problematika cieľa a obsahu výchovy, vymedzenie metód, foriem a ďalších prostriedkov, ktoré napomáhajú dosiahnutiu cieľa.

B/ sú to javy, ktoré bezprostredne súvisia a podmieňujú výchovný proces, ale sú predmetom skúmania aj iných vied. Sú to hlavne sociálne podmienky výchovy, biologický a psychosomatický vývoj osobnosti.

Z antropologického hľadiska sa pedagogika chápe ako veda o človeku v situácii výchovy. Situácia výchovy predpokladá konanie, ktoré má pomôcť človeku dosiahnuť žiadúcu úroveň kultivácie, zrelosti a vyspelosti. Pri výklade situácie výchovy sú dôležité také systémové prvky ako: ciele, podmienky a prostriedky pedagogickej interakcie medzi vychovávateľom a vychovávaným.

Pramene pedagogiky – poznáme historické a súčasné pramene:

1. **historické** – diela klasikov pedagogiky a filozofické spisy o výchove a vzdelávaní, učebnice a učebné pomôcky, zákony a nariadenia o školstve, pedagogické časopisy, archívne materiály, archeologické výskumy.

2. **Súčasný** –

A/ **pedagogický výskum** – vedecké skúmanie v oblasti výchovy v snahe dopracovať sa hlbšieho poznania, ktoré sa uskutočňuje vo vedeckých inštitúciách a pracoviskách, na katedrách pedagogiky vysokých škôl a metodických centrách.

B/ **pedagogická prax** – je zdrojom pedagogických skúseností.

Pedagogika pre svoj rozvoj využíva aj pramene ďalších najmä spoločenských vied: histórie, filozofie, sociológie, psychológie, dejín umenia...

Štruktúra pedagogiky alebo systém pedagogických vied.

Poznatky z oblasti pedagogickej teórie a praxe svojím rozsahom prekračujú rámec jednej vednej disciplíny a postupným rozširovaním vedeckého poznania sa pedagogika stále viac diferencuje, člení na jednotlivé pedagogické vedy.

Systém pedagogických vied môžeme členiť na:

1. **základné pedagogické vedy všeobecné:**

patrí tu:

- všeobecná pedagogika – študuje spoločné črty výchovy v rôznych podmienkach, formuluje všeobecné zákony výchovy, definuje základné pojmy a kategórie pedagogiky..
- dejiny školstva a pedagogiky – skúmajú vznik a vývoj výchovno-vzdelávacích a najmä školských inštitúcií a názorov na výchovu a vzdelávanie, objasňujú vývoj výchovy v rozličných historických etapách vývoja spoločnosti.

- Porovnávací pedagogika – skúma výchovno-vzdelávacie systémy ako konkrétne modely výchovy a vzdelávania v určitej spoločnosti a vzájomne ich porovnáva.
- Metodológia pedagogiky – je veda o princípoch, stratégiách, procedúrach, nástrojoch a normách fungovania a rozvoja objektívneho poznávania a praktického pretvárania v oblasti výchovy.
- Všeobecná didaktika – skúma javy a procesy súvisiace s procesom vzdelávania, zákonitosti, podstatu a priebeh vzdelávacieho procesu, obsah vzdelávania a všetky prostriedky ovplyvňujúce výsledky procesu vzdelávania.
- Teória výchovy – skúma podstatu, zákonitosti a priebeh výchovného procesu, obsah, metódy a formy výchovy.

2. aplikované pedagogické vedy /konkrétne/:

patrí tu:

- školská pedagogika /predškolská pedagogika, pedagogika základnej školy, stredoškolská a vysokoškolská pedagogika/ - zaoberá sa organizáciou výchovy a vzdelávania podľa jednotlivých stupňov a typov škôl.
- Pedagogika voľného času /teória výchovy mimo vyučovania/ - zaoberá sa teoretickými, metodologickými a praktickými otázkami organizovaného a neorganizovaného voľného času.
- Teória rodinnej výchovy – sa zaoberá otázkami výchovného pôsobenia v rodine. Zaoberá sa i výchovou k manželstvu a rodičovstvu.
- Špeciálna pedagogika – skúma a objasňuje podstatu a zákonitosti výchovy a vzdelávania postihnutých jedincov. Delí sa na: psychopédiu /teória výchovy a vzdelávania osôb s mentálnymi poruchami/, etopédiu /emocionálne a sociálne narušených/, logopédiu /s vadami a poruchami reči/, tyflopédiu /s vadami a poruchami zraku/, somatopédiu /s vážnymi telesnými vadami a poruchami/, surdopédiu /s poruchami a vadami sluchu/.
- Didaktiky učebných premetov – skúmajú vyučovanie v špeciálnych podmienkach určitého učebného plánu.
- Andragogika – pedagogika dospelých – veda o celoživotnej výchove človeka. Jej predmetom je problematika výchovy a vzdelávania dospelých, ktorí po ukončení školskej dochádzky sú už zaradení do pracovného procesu.
- Gerontagogika – je teória výchovy a vzdelávania gerontov, tj. osôb, ktoré už prekročili produktívny vek.

3. hraničné vedy pedagogiky – sú na rozhraní pedagogiky a ďalších vied.

Patrí sem:

- pedagogická psychológia – veda o psychologických zákonitostiach výchovno-vzdelávacieho procesu v školských i iných výchovných zariadeniach. Skúma psychologické otázky výchovného pôsobenia, vyučovania, psychologické základy učenia a jeho druhy...
- sociálna pedagogika – skúma spätne-väzbové vzťahy medzi jednotlivcom a spoločnosťou a súčasne výchovno-vzdelávacie procesy v samotných sociálnych inštitúciách.
- Filozofia výchovy sa zaoberá výchovou vo vzťahu k podstate človeka a spoločnosti, ku gnozeológii. Skúma súbor názorov na podstatu, povahu, obsah, cesty, ciele výchovy.
- Ekonomika vzdelávania – skúma ekonomické javy a zákonitosti späté s oblasťou školstva, osvety, vzdelávania a výchovy.

4. pomocné vedy pedagogiky – sú vedné disciplíny, ktoré úzko súvisia s teóriou výchovy a vzdelávania a pomáhajú pedagogike analyzovať z viacerých hľadísk prostredie a podmienky výchovného vplyvu. Patrí sem napr.

- psychológia – veda, ktorá skúma a analyzuje duševné stránky rozvoja osobnosti, pomáha pedagogike poznávať objekt výchovy.
- Všeobecná psychológia – skúma duševné javy človeka a zákonitosti duševných procesov.
- Vývinová psychológia – analyzuje duševný život človeka z hľadiska genézy a vývoja od počiatkov až po jeho ukončenie.
- Sociológia – je veda o spoločenských javoch a medziľudských vzťahoch, o správaní sa ľudí v skupinách, pomáha poznávať prostredie, v ktorom sa výchovný proces odohráva.
- Logika je veda o všeobecných formách a stavbe myslenia, o správnom a presnom vyjadrovaní myšlienok a vyvodzovaní dôsledkov na základe logických analýz.
- Etika – veda o mravnosti, je teóriou morálky. Súvisí s mravnou výchovou. Vytyčuje ciele, normy i požiadavky mravnej výchovy a ich nevyhnutnosť v živote človeka.
- Estetika – veda o podstate a prejavoch krásy, zaoberajúca sa predovšetkým umeleckými prejavmi a vzťahom človeka k nim.
- Somatológia – veda o ľudskom tele umožňuje pri výchove rešpektovať anatomicko-fyziologické osobitosti detí a mládeže pri určovaní požiadaviek na ich činnosť a prostredie.
- Filozofia – názory o otázkach bytia a poznania sveta. V pedagogickej teórii je obsiahnutá určitá filozofická koncepcia sveta a človeka.
- Kybernetika sa zaoberá štúdiom procesov riadenia a komunikácie.

Pedagogická terminológia.

Vedecký jazyk:

- každá vedná disciplína má vytvorený svoj pojmový aparát, terminológiu. Pedagogika, ako i ostatné vedy, používa prirodzený jazyk /národný/ ako prostriedok utvárania, spracovania, uchovávanía a odovzdávania vedeckých informácií. Tento národný jazyk sa však používa v kontexte, pretože jeho slová sa nevyznačujú jednoznačnosťou. Na ten účel veda vyžaduje presný pojmový systém – vedecký jazyk. Teda **systém poznatkov je usporiadaný v kategóriách a pojmoch.**

Kategória – najvšeobecnejší pojem, ktorý sa vzťahuje na široký okruh čiastkových javov a procesov. Kategórie predstavujú širšiu mieru zovšeobecnenia a väčší rozsah znakov, na ktoré sa vzťahujú.

Pojem – jazykový názov poznaného javu. Obsah pojmov sa mení a prehĺbuje s pedagogickým poznaním. Odborníci sa musia dohodnúť na obsahu a rozsahu pojmov. Správne používanie pojmov je prejavom odbornej úrovne jednotlivca a kvalifikovanej komunikácie medzi odborníkmi danej vednej disciplíny.

Je nutné správne používať odborné termíny, pretože terminologická a pojmová jednoznačnosť znamená aj jasnosť a nedochádza k terminologickému chaosu a subjektivismu.

Kategórie pedagogiky – výchova, cieľ, obsah, prostriedky a podmienky výchovy.

Výchova – ako predmet skúmania pedagogiky je jej nosnou kategóriou. Je procesom zámerného pôsobenia na osobnosť človeka, aby sa dosiahla pozitívna zmena v jej vývoji.

C I E L

– vytyčuje smer výchovného pôsobenia. Je to ucelená predstava – ideál – predpokladaných žiadúcich vlastností človeka, ktoré možno získať výchovou.

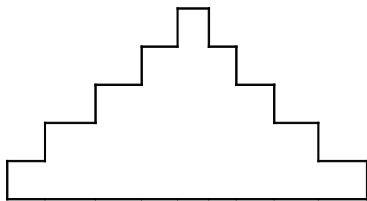
Aby cieľ výchovy bol reálny, musí rešpektovať zákonitosti biologického a psychického vývoja individua, požiadavky spoločnosti a prostredky, ktoré spoločnosť poskytuje. Ciele výchovy plnia rad pedagogických funkcií v procese výchovy. Poskytujú pedagogickú orientáciu vychovávajúcim i vychovávaným, motivujú ich k zvýšenému úsiliu, prispievajú k výberu účinných prostriedkov a k efektívnemu riadeniu výchovného procesu.

V jednotlivých etapách vývoja spoločnosti bol formulovaný ideál výchovy ako najvšeobecnejšia predstava, ktorá vyjadruje požiadavky na všetkých členov spoločnosti a vo všetkých aspektoch osobnosti.

Vývoj ideálov výchovy:

- antika - kalokagatia, tj. harmónia telesného rozvoja a rozvoja duševných schopností,
- stredovek - dva ideály - duchový ideál hlbokkej viery a náboženského vedomia - viera v posmrtný život a svetský ideál rytiera, bojovníka za záujmy panovníka a galantného spoločníka dvorných dám,
- humanizmus a renesancia - návrat k antickému ideálu harmónie ľudských síl a schopností,
- súčasnosť - plný slobodný rozvoj jedinca, chápaný ako nepretržitá možnosť uplatnenia jeho schopností a možností, nie však na úkor iných.

Pyramída vzťahu ideálu výchovy, všeobecných a čiastkových cieľov:

Ideál výchovy
Obsah výchovy a vzdelávania
Ciele jednotlivých zložiek výchovy
Inštitucionálne ciele výchovy
Konkrétne ciele - úlohy

Vrchol - **ideál výchovy**, od ktorého sa odvodzuje konkrétny **obsah výchovy a vzdelávania** - rešpektujúci individuum a spoločnosť.

Z obsahu vyplývajú **ciele jednotlivých zložiek výchovy**: rozumovej, mravnej, estetickej, telesnej a pracovnej. Tieto ciele naplňujú konkrétne **výchovné a vzdelávacie inštitúcie**: rodina, škola, mimoškolské zariadenia, ktoré realizujú výchovu formou plnenia **konkrétnych úloh**.

O B S A H V Ý C H O V Y

- približuje cieľ výchovy. Obsah je to, čo naplňa cieľ výchovy, teda je to súhrn vedomostí, spôsobilostí, zručností a návykov, mravných kvalít, pracovných, odborných, estetických a telesných schopností, ktoré si vychovávaný jedinec má osvojiť v procese výchovy.

Rozumová výchova - sa uskutočňuje v poznávacej činnosti žiaka, je prostriedkom rozumového rozvoja žiaka - hromadenie vedomostí, rozvoj rozumových operácií, úkonov, postupov, pôsobenie na kvalitu vôle a citov.

Rozumovú výchovu v súčasnosti zameriavame na tieto čiastkové ciele:

- učiť žiakov logicky myslieť
- učiteľ argumentovať a zdôvodňovať svoje myšlienky
- rozvíjať tvorivé myslenie žiakov, používať netradičné spôsoby riešenia úloh,
- rozvíjať zmyslové poznávanie žiakov,
- učiť rozlišovať podstatné od nepodstatného,
- učiť nachádzať súvislosti a vzájomné vzťahy,
- vedieť vyjadriť svoju mienku, názor, presvedčenie.

Vhodné formy - párová práca, skupinová práca, skupinovo-problémové vyučovanie.

Didaktika /teória vyučovania a vzdelávania/ tvorí teoretický základ rozumovej výchovy.

Mravná výchova - teoretickým východiskom je etika /teória mravnosti/. Ide tu o výchovné pôsobenie na rozum, city i vôľu žiaka tak, aby jeho správanie a postoje boli v súlade s platnými normami.

Za ciele mravnej výchovy považujeme:

- formovanie mravných návykov a zvykov /zautomatizovaný prejav vychádzajúci z mravnej potreby jednotlivca/,
- formovanie mravných motívov,
- formovanie mravného presvedčenia.

Proces mravnej výchovy prebieha v jednote formovania mravného vedomia /poznatie a racionálne odôvodnenie mravných noriem a pravidiel správania sa/, mravného presvedčenia /vzťah k normám, postoje k mravným hodnotám/, mravného konania /správanie sa v každodennom živote/.

Obsah mravnej výchovy zahŕňa:

- vytváranie dobrého vzťahu k práci, spoločnosti, k vlasti, národu, k materinskej reči,
- výchovu k internacionalizmu
- vytváranie sociálneho cítenia, vzájomnej pomoci a humánnych vzťahov s inými,
- formovanie pozitívnych ľudských vlastností a asertívneho správania sa jednotlivca.

Pracovná výchova - práca bola v minulosti právom, teraz iba možnosťou. Práca je nielen prostriedkom obživy ale aj dôstojným spôsobom existencie človeka.

Pracovná výchova sleduje dva ciele:

- formuje vzťah k práci - pracovná morálka - vyjadruje súhrn pracovných postojov, vzťah jednotlivca k pracovnej činnosti,
- poskytuje primerané technické vedomosti, zručnosti a návyky -pracovná kvalifikácia.

Telesná výchova - upevňovanie telesného zdravia a zabezpečenie normálneho telesného rozvoja, kompenzácia jednostrannosti pracovnej činnosti človeka.

Telesná výchova má plniť tieto úlohy:

- rozvoj pohybových /motorických/ schopností a zručností,
- kompenzuje nedostatok pohybu,

- ochrana a upevňovanie zdravia,
- výchovu a upevňovanie kladných vôľových a mravných vlastností človeka.

Je dôležité pestovať vzťah a záujem o pohybovú aktivitu, ktorá má byť neoddeliteľnou súčasťou životného štýlu.

TV formuje morálne a vôľové vlastnosti človeka: čestnosť, vytrvalosť, odvaha, disciplinovanosť, sebaovládanie...

Kultúrna a estetická výchova:

Kultúra /lat. cultura/ je súhrn materiálnych a duchovných hodnôt, ktoré ľudstvo vytvorilo v priebehu svojich dejín, patrí tu napr. aj veda, umenie, výchova, vzdelávanie..

Kultúrna výchova znamená cieľavedomé využitie kultúrnych hodnôt pri formovaní a rozvíjaní človeka a ľudstva vôbec.

Estetika /gréč. aisthétikes - vnímané zmyslami/ je veda, ktorá sa zaoberá zmyslovým poznávaním sveta a človeka z hľadiska krásy a umenia.

Estetická výchova je súčasťou kultúrnej výchovy a vedie žiakov k uvedomelému vnímaniu prostredia okolo seba.

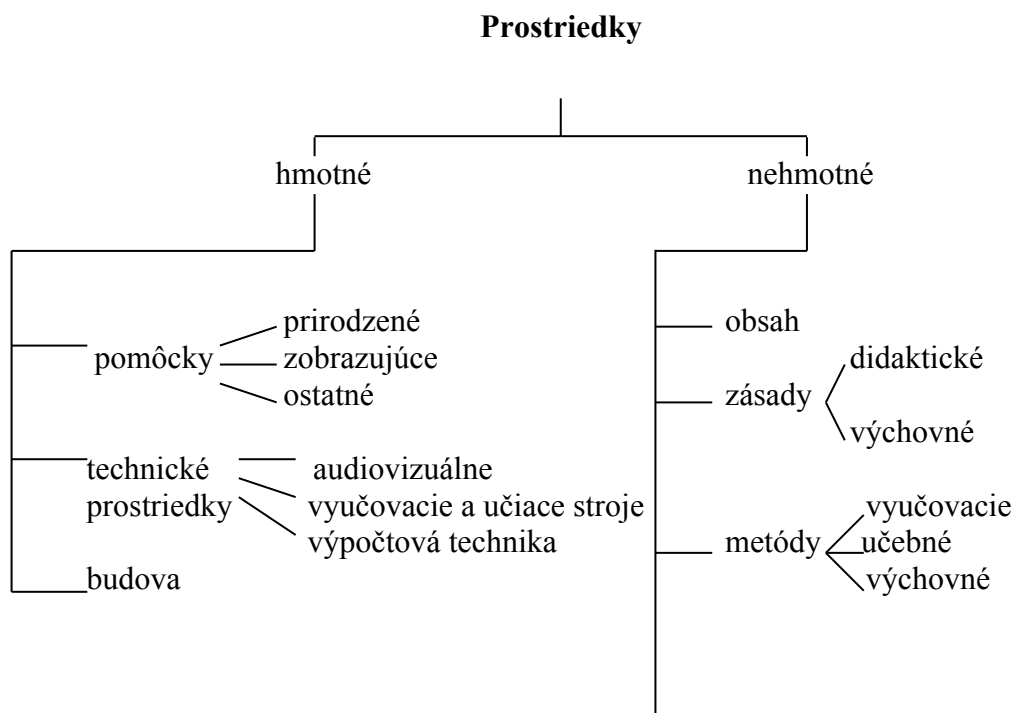
Ciele a úlohy estetickej výchovy:

- formovanie estetického vedomia a cítenia
- pestovanie estetických zážitkov, názorov a utváranie vkusu
- učiť deti základným zručnostiam a umeleckým prejavom v jednotlivých oblastiach umenia.

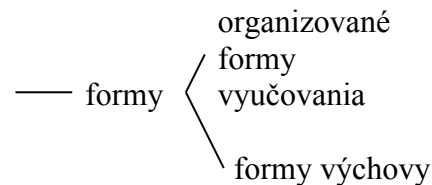
PROSTRIEDKY VÝCHOVY:

- sú všetky skutočnosti /fakty, javy, predmety/ materiálnej i nemateriálnej povahy, ktoré napomáhajú dosiahnuť cieľ výchovy a vzdelávania. Je to všetko to, čo odpovedá na otázku ako, akým spôsobom možno dosahovať cieľ výchovy. Medzi prostriedky výchovy a vzdelávania zaraďujeme aj obsah, metódy, zásady a organizačné formy.

Rozdelenie prostriedkov:

a ich vybavenie

Hmotné prostriedky:

1. **Vyučovacie pomôcky:** sú prirodzené objekty alebo predmety napodobňujúce skutočnosť, ktoré vo výchovno-vzdelávacom procese prispievajú k utváraniu a prehľbovaniu predstáv a zručností žiakov. Delíme ich na:
 - a/ prirodzené - prírodniny: živočíchy, rastliny, nerasty, horniny,
- preparáty - suché preparáty, preparáty v tekutinách
 - b/ zobrazujúce - obrazy, grafy, makety, náčrty,
 - c/ ostatné - potreby pre učiteľa a žiaka - príručky, učebnice, zošity..

2. **technické prostriedky** - je to súbor prístrojov a zariadení na demonštráciu a priebeh vyučovacieho a učebného procesu. Zaradíme sem:
 - a/ audiovizuálne prostriedky - videozáznam, intonačné tabule..
 - b/ vyučovacie a učiace stroje - informátory, examinátory, repetítory, trenažéry, jazykové laboratória
 - c/ výpočtová technika.

3. **Školské budovy a ich vybavenie.**

Nehmotné prostriedky:

1. **Obsah** - tvoria informácie a sústava poznatkov vo vzdelávacej oblasti. Obsah sprostredkováva výchovu, je to teda konkretizovaný cieľ, ale zároveň aj prostriedok formovania človeka. Obsah ako prostriedok má tieto funkcie:
 - informatívnu - umožňuje orientáciu v danej reálnej situácii
 - formatívnu - umožňuje osvojenie si vlastností a schopností, dôležitých z hľadiska požiadaviek na osobnosť človeka
 - inštrumentálnu - umožňuje využitie poznatkov, vlastností a schopností v praktických činnostiach, pri riešení problémov, úloh, situácií apod.

2. **Didaktické a výchovné zásady** sú všeobecné požiadavky, ktoré v súlade s cieľmi výchovy a vzdelávania a v súlade so zákonitosťami vyučovacieho a výchovného procesu určujú charakter vyučovania a výchovy. Tvoria ucelený systém, navzájom sa prelínajú a dopĺňajú. Poznáme:
 - zásada výchovného vyučovania
 - zásada spojenia teórie a praxe
 - zásada individuálneho prístupu
 - zásada primeranosti
 - zásada názornosti
 - zásada aktivity a uvedomelosti

- zásada trvácnosti
- zásada komplexnosti
- zásada vedeckosti.

V teórii výchovy sa okrem pojmu výchovná zásada veľmi často uplatňuje pojem **výchovný princíp** - sú to najvšeobecnejšie požiadavky, ktoré je potrebné vo výchove uplatňovať, ak chceme, aby bola účinná. Poznáme:

- princíp názorového pluralizmu
- princíp mravnosti a tolerancie
- princíp demokracie a humanizmu
- princíp cieľavedomého činnostného zamerania a aktivity
- princíp sociálneho konsenzu vo výchove.

Ako **zásady výchovy** sa v pedagogickej literatúre uvádzajú:

- zásada primeranosti veku a k individuálnym zvláštnostiam
- zásada vyzdvihovania kladných črt žiakovej osobnosti
- zásada spájania náročnosti s úctou voči dieťaťu.

3. **Metóda** /gréč. methodos - cesta k niečomu/ - je zámerný postup, spôsob k dosiahnutiu cieľa. Rozlišujeme: vyučovacie, učebné a výchovné metódy.

Vyučovacie a učebné metódy - koordinovaný systém vyučovacích činností učiteľa a učebných aktivít žiaka, ktorý je zameraný na dosiahnutie výchovno-vzdelávacích cieľov. Delíme ich z rôznych hľadísk:

I. z hľadiska prameňa poznávania:

a/ slovné metódy:

1. Monologické /prednáška, rozprávanie, vysvetľovanie, inštruktáž,
1. dialogické /rozhovor, diskusia, dramatizácia/
2. písomné práce
3. práca s textom /kniha, učebnica/

b/ názorno-demonštračné metódy:

1. pozorovania
2. predvádzanie /obrazov a predmetov, pokusov, činností/

c/ praktické metódy:

1. nácvik zručností
2. žiacke pokusy a laboratórne činnosti
3. výtvarné a grafické práce

II. z hľadiska aktivity a samostatnosti žiakov:

a/ oznamovacie metódy

b/ problémové metódy

c/ bádateľské metódy

III. z hľadiska myšlienkových operácií:

- a/ porovnávanie
- b/ indukcia
- c/ dedukcia

IV. z hľadiska etáp vyučovacieho procesu:

- a/ motivačné metódy
- b/ metódy utvárania nových vedomostí a zručností
- c/ metódy upevňovania a opakovania učiva
- d/ metódy preverovania a hodnotenia

V. z hľadiska vyučovacích foriem a prostriedkov:

- a/ kombinácia vyučovacích metód s vyučovacími formami
- b/ kombinácie vyučovacích metód s vyučovacími prostriedkami.

Výchovné metódy - zámerné a systematické spôsoby a postupy, ktoré smerujú k výchovnému cieľu. Vaněk ich delí na:

1. základné - ktoré rozvíjajú niektoré z troch položiek osobnosti - rozumovú, citovú a vegetatívnu.
2. Komplexné - ktoré svojim pôsobením ovplyvňujú viac zložiek osobnosti súčasne.

Delenie metód podľa Gráca – podľa toho, čím sa v metóde pôsobí na subjekt:

1. slovné /objasňovanie, presvedčovanie, vsugerovanie/
2. názorné /príkladovanie/
3. činnostno-praktické /cvičenie/.

Podľa toho, na ktorú stránku ľudskej psychiky pôsobia sú to:

1. metódy pôsobiace na intelekt /metódy presvedčovania, vysvetľovania, etické rozhovory, diskusie, referáty, prednášky/
2. metódy pôsobiace na vôľu /cvičenia a navykania/
3. metódy pôsobiace na city /metódy mravného hodnotenia, posudzovania a trestania/.

Organizačné formy výchovy a vyučovania -

- organizačné usporiadanie obsahu, metód a hmotných prostriedkov.

Organizačné formy vyučovania:

A/ individuálne formy vyučovania

B/ hromadné formy vyučovania /vyučovacia jednotka – hodina – v triede, v laboratóriách a špeciálnych učebniach, v školskej dielni, na školskom pozemku, vychádzky a exkurzie/

C/ zmiešané formy vyučovania – kombinácie individuálneho vyučovania s hromadným vyučovaním.

Medzi základné formy výchovy patria:

Hra, práca, denný režim, školský poriadok, záujmové krúžky, návštevy múzeí, galérií, kultúrnych podujatí, výlety a exkurzie, športové aktivity, súťaže, prehliadky, výstavy, etické rozhovory a besedy.

PODMIENKY VÝCHOVY:

Predstavujú komplex javov, ktoré existujú vo vnútri vychovávaných osobností a mimo nich, teda tu patria najmä osobnosti, ktoré sa na výchove podieľajú, nielen veci a predmetové okolnosti. Sú charakterizované celkovou dosiahnutou úrovňou života a životného prostredia

vychovávaných i vychovávateľov, sú dané tým, čo existuje včítane zjavných i skrytých možností.

Podmienky výchovy tvoria biologické, psychologické a sociálne okolnosti, za účasti ktorých výchova prebieha, napr. zdravotný stav žiaka i učiteľa, vek žiaka i učiteľa, schopnosti, motivácia, tvorivosť, materiálne vybavenie triedy, dielne, školy apod.

Podmienky poznáme:

1. vonkajšie – prostredie, kde výchova prebieha:
 - a/ sociálne – tvorí výchovná skupina, trieda, rodina,
 - b/ materiálne – úroveň a vybavenie prostredia, v ktorom výchovy prebieha.
2. vnútorné – komplexne chápaná dosiahnutá úroveň vychovávaných jedincov a skupín, ich vrodené a získane, žiaduce i nežiaduce vlastnosti...
 - a/ biologické faktory – zdravotný stav žiaka a pedagóga, vek žiaka a pedagóga...
 - b/ psychologické faktory – výsledky doterajšej výchovy a sebvýchovy a výsledky nezámerného pôsobenia vo výchove.

Pedagogické pojmy

Vzdelávanie – proces osvojovania poznatkov, činností, vytvárania vedomostí a zručností, rozvíjania telesných a duševných schopností a záujmov. Realizuje sa:

A/ v organizovanej forme – vyučovací proces + netradičné typické vyučovacie spôsoby – napr. spôsoby vzdelávania dospelých.

B/ neorganizovane, mimovoľne, nezámerné, napr. čítaním knihy, sledovaním filmu, turistikou...

Vzdelanie je výsledkom vzdelávania. Je to relatívne samostatný systém, ktorého cieľovou kategóriou je systematické vzdelávanie s orientáciou na osvojovanie vymedzených poznatkov a s nimi súvisiacich zručností, návykov, hodnôt a foriem správania.

Obsah vzdelania delíme podľa rozsahu na:

A/ základné

B/ stredné

C/ vysokoškolské.

Vzdelanie podľa obsahu delíme na:

A/ všeobecné

B/ odborné

Učenie je proces, v ktorom žiak premieňa informácie na vedomosti, zručnosti a návyky. Riadi si ho sám. Je to zámerné a systematické nadobúdanie vedomostí, zručností a návykov, foriem správania a osobnostných vlastností. Môže byť:

A/ indirektné /nepriame, mimovoľné/ - pri hre, pri styku človeka s prírodou... Jedinec nie je zameraný na proces učenia, nové vedomosti, zručnosti a návyky si osvojuje nezámerné.

B/ Direktné /zámerné, vedomé, navodené, cieľavedomé, riadené/ smeruje k zámernému osvojeniu si nového. Stáva sa cieľom činnosti jedinca. Je usmerňované pedagógom, ktorý navodzuje podmienky učenia. Samoučenie – príprava na skúšky.

Vyučovanie - forma školskej výchovy a vzdelávania detí, mládeže a dospelých. Základnou charakteristikou je vzájomná súčinnosť dvoch subjektov: vyučujúceho a žiakov. Táto vzájomná interakcia sa označuje ako vyučovací proces.

Vyučovací proces je procesuálna stránka osvojovania vedomostí, zručností i návykov. Vyučovací proces = výchovno-vzdelávací proces.

Vedomosti sú osvojené, tj. pochopené a zapamätané fakty a vzťahy medzi nimi /v podobe pojmov, pravidiel, poučiek, zákonov, vzorcov.../. Meradlom efektivity vedomostí nie je len kvantita vedomostí, ale predovšetkým ich kvalita, tzn. hĺbka pochopenia, schopnosť ich používania.

Zručnosti sú osvojené fakty a spôsoby činnosti praktickej povahy, ktoré človek vie pohotovo uplatniť v konkrétnych podmienkach. Môžu sa týkať intelektových činností /napr. aplikácia poučiek, matematických zákonov.../ alebo fyzických činností /motorické zručnosti - napr. riadenie automobilu/.

Návyky sú také druhy činnosti človeka, ktoré postupným cvikom nadobúdajú automatický charakter Uľahčujú, urýchľujú a skvalitňujú vykonávanú činnosť človeka.

Schopnosti sú také črty osobnosti, ktoré sa prejavujú istou úrovňou vo vykonávanej činnosti. Ide o rýchlosť osvojenia si poznatkov, alebo vykonávania činností, o presnosť a samostatnosť pri riešení daných úloh. Delíme ich na:

A/ špeciálne - uplatnenie v istých činnostiach. Schopnosti intelektuálne, umelecké, telesné.

B/ všeobecné - uplatnenie v mnohých činnostiach. Všeobecné rozumové schopnosti nazývame **inteligencia** - všeobecná schopnosť človeka správne a pohotovo riešiť nové úlohy.

So schopnosťou úzko súvisia vlohy, nadanie a talent.

Vlohy sú vrodené predpoklady pre rozvoj psychických činností. Tvoria individuálny potenciál človeka, ktorý sa môže, ale nemusí rozvinúť.

Nadanie - priaznivé vlohy pre istú činnosť. Nadanie sa prejavuje vo výborných schopnostiach a výkonoch. Keď sa nadanie prejavuje vynikajúcimi výsledkami v istom odbore, nazývame to **talentom**.

Výchova – základná pedagogická kategória:

Chápanie výchovy – pojem výchovy ako jeden z najfrekvencovanejších pojmov sa javí samozrejmy a zrozumitelny.

- život a výchova človeka netvorí izolované procesy, ale sú to javy dynamické, ktoré sa navzájom podmieňujú
- všeobecný pojem výchova je len teoretickou abstraktnou pomôckou, nevystihuje konkrétne podoby výchova

Od vzniku života sprevádza výchova celý ľudský život, je jeho neoddeliteľnou súčasťou. Je nerozlučnou súčasťou ľudskej i spoločenskej reprodukcie, prejavom ľudského života a nevyhnutnou permanentnou formou existencie a rozvoja človeka i spoločnosti. K podstatným znakom ľudského života patrí aktivita a tvorivosť, ktorou človek pretvára svet a seba samého. Tieto schopnosti človek nezískava automaticky, ale výchovou, ktorá je podmienená životom a život podmieňujúca.

Podmienenosť a úloha výchovy v živote spoločnosti:

Človek nežije izolovane, ale v spoločnosti a výchova je formou medziľudského pôsobenia. Pri skúmaní ktorejkoľvek doby zistíme, že všade sa vychovávalo a všade sa vychováva.

Základom je to, aby sa ďalším generáciám sprostredkovali vedomosti, schopnosti, zručnosti a postoje, ktoré jestvujú v danej spoločnosti a ktoré sa pre jej trvanie a ďalší rozvoj pokladajú za dôležité.

V podstate ide o striedanie generácií, ktoré sa usilujú o zachovanie, odovzdávanie, osvojovanie a rozvíjanie spoločenskej skúsenosti, materiálneho i duchovného kultúrneho dedičstva ľudstva. Týmto cieľavedomým a organizovaným odovzdávaním spoločenskej skúsenosti ďalším generáciám sa zabezpečuje kontinuita historického vývoja.

Genéza a vývoj výchovy:

Počiatky výchovy – obdobie **čriedového sťahovavého života** prvých ľudí – deti napodobňujú výkony dospelých pri zbere potravy, pri pasívnej alebo aktívnej obrane proti prírodným živlom a divej zveri – toto napodobňovanie je výchova v tej najjednoduchšej forme.

Rozvoj výchovy bol spojený s rozvojom práce, reči.

Rodové zriadenie – mení sa obsah a zameranosť výchovy. Do obsahu výchovy sa dostali najmä pracovné návyky, získavanie vedomostí potrebných pre obstarávanie životných potrieb, opatrovanie zvierat i pri poľnohospodárskych a domácich prácach. Mladšie deti – poučajú všetci dospelý a uvádzajú ich do pracovných procesov a korigujú ich výkony a správanie sa.

Odrastené deti – v družinách žijú vo vlastných príbytkoch na okraji sídliska a sami sa živia a správajú podľa vzoru dospelých. Sú poučaná iníciačnými učiteľmi – iniciácie.

Rozdiely v majetku spôsobili rozpad rodového zriadenia a verejnej výchovy – výchova slúži vyššej spoločenskej vrstve.

Prvé výchovné systémy – **Starý Východ** – už v 4. tisícročí pr.n.l. – ich vplyv sa prejavuje v európskej, najmä gréckej výchove – Sparta, Atény.

Sparta – výbojný štát s veľkým množstvom otrokov. Cieľom bolo vychovať tvrdého vojaka – výchova do 7 r. v rodine, do 18 r. vo výchovných zariadeniach. Najväčšia pozornosť sa venovala telesnej a vojenskej výchove, potom sa učili stručne odpovedať, spievať bojové piesne a recitovať hrdinské básne. Čítaniu a písaniu venovali malú pozornosť.

Atény – všestrannejšia výchova mladého pokolenia. Cieľom bola kalokagatia – harmonická výchova smerujúca k telesnej i duševnej kráse. Pozornosť sa venovala okrem TV aj mravnej výchove, rozumovej a estetickému výchove. Fyzická práca patrila len otrokom.

r. 313 Milánsky edikt - kresťanstvo:

- prestalo prenasledovanie kresťanov
- dochádza k zrovnoprávneniu cirkví
- kresťanstvo sa stáva štátovým náboženstvom
- cieľom výchovy bolo vychovať veriaceho človeka oddaného cirkvi a poslušného
- obsah výchovy tvorilo 7 slobodných umení a teológia
- vyučuje sa v latinčine – dôraz na mechanickú pamäť a dril.
- vznik katuchumenických škôl /v polovici 2.storočia/, z nich sa neskoršie vyvinuli katechetické školy na výchovu kňazov a učiteľov kresťanského náboženstva.

- Pre výchovu mníchov a kňazov slúžili kláštorné a katedrálne školy –

r. 476 rozpad Rímskej ríše

- začína obdobie stredoveku
- začína obdobie dominantného postavenia cirkvi

6 str. - začiatok vzniku kláštorov

- boli strediskom vzdelanosti
- vznikajú kláštorné školy
- ich úlohou bolo pripravovať mníchov
- katedrálne školy pripravovali kňazov

Obsahom vzdelania bolo 7 slobodných umení / mohli sa im venovať slobodní občania

Predmety :

TRIVIUM – gramatika, rétorika, dialektika

KVADRIUM – astronómia, aritmetika, geometria, muzika

- spoločne tvorili – *teológiu*
- vyučovacím jazykom bola latinčina

Celá výchova bola zameraná **scholasticky** /zameraná k poslušnosti, používanie trestov/.

- pri farách boli **farské školy**, cieľom bolo učiť ľudí čítať, písať, počítať

Nastupuje obdobie rytierstva v stredoveku

- vytvoril sa systém rytierskej výchovy /7 rytierskych cností, ovládanie jazykov, správanie/, ktorá zameraná najmä na telesný rozvoj, bojovú obratnosť a spoločenské správanie, znalosť jazykov – latinčina ako štátna reč, francúzština ako reč rytierov pre milostnú poéziu.

Rozvoj remesiel a obchodu asi v 13. stor.:

- v mestách vznikajú popri cirkevných i cechové a obchodné školy, z ktorých vznikli mestské školy /základné vzdelanie v latinskom jazyku/.
- intenzívny rozvoj remesiel – vznikajú mešťania
- vznikajú mestské štáty, vyučovalo sa v latinčine
- školy dávali základ trivia, kvadria
- školy boli partikulárne – čiastkové a vydržovali ich mestá
- Úplné vzdelanie bolo možné získať na univerzitách.

12. – 13. str.

• **rozvoj univerzít**

- vznikajú buď spojením viacerých vysokých škôl
- spojením študentov, učiteľov / *všetky univerzity vznikajú so súhlasom cirkvi – Bologna, Oxford, Cambridge, Praha /*
- vyučovalo sa v latinčine

- skladali sa so štyroch fakúlt
- odborné fakulty boli 3
- + **teologická**
- + **právnická**
- + **lekárska**

Po skončení odborných fakúlt dostal študent titul doktor.

Na čele univerzity stál rektor, na čele fakulty dekan / v SR najstaršia U J.A.Komenského /

14. stor. - nástup renesancie a humanizmu znamená návrat k antickej kalokagatii.

Zač. 16. storočia - **reformácia** – posilňovala vplyv náboženstva v spoločnosti i školstve. ide o kritiku katolíckej cirkvi /Luther, Kalvín/. Začína intenzívny rozvoj **ELEMENTÁRNEHO ŠKOLSTVA** – cirkevný charakter /konfesionálny/

Protireformačné hnutie – Jezuiti zakladajú stredné a vysoké školy – slúžili na prípravu kazateľov a misionárov – starostlivosť o telesnú výchovu a zaradenie divadelnej hry do škôl.

17. –18. storočie - osvietenstvo

- vymanenie sa spod vplyvu cirkvi, oslabuje sa 1000-ročný monopol latinčiny
- dochádza k laicizácii školstva
- štát začína zriaďovať a riadiť školy – Jozef II. zaviedol povinnú školskú dochádzku z dôvodu potreby vzdelaných ľudí pre obchod, výrobu, poľnohospodárstvo.
- Zriaďovateľmi škôl mohli byť štát, obce, cirkev, súkromné osoby,
- školstvo je bezplatné
- začína rozvoj odborných a technických stredných i VŠ
- v 19. stor. pokračuje tento trend

19 – 20 str.

- začína kritika školstva /škola strachu/, objavuje sa tu ideál slobodnej výchovy.
- vzniká **reformné pedagogické hnutie**
- vznikajú experimentálne školy – pedocentricky orientované / dieťa – stred /
- berie sa do úvahy individualita dieťaťa
- v 30.-tych rokoch 20 str. – intenzívny rozvoj týchto škôl
- cez 2 sv. vojnu zanikajú
- v 60.–tych rokoch sa obnovuje ich činnosť a sú dodnes – alternatívne školy

V súčasnosti podiel **alternatívnych škôl** závisí od ekonomickej situácie /Waldorfská, Frinetova škola, Montessori, Jenská... /

ZHRNUTIE :

- **ako sa zdokonaľovala spoločnosť, zdokonaľovala sa aj výchova**
- **čím dokonalejšia výchova, tým dokonalejšia spoločnosť**
- **staršia generácia odovzdáva skúsenosti mladšej**

- **kvalita výchovy podmieňuje vývoj spoločnosti**

Zásadná úloha výchovy – KONTINUITA VÝVOJA SPOLOČNOSTI – kde staršia generácia prestane, mladšia pokračuje.

Podmienenosť a úlohy výchovy v živote človeka

Po narodení má človek určité dispozície

- dedičnosť je predmetom vedy – genetika
- dieťa dedí –
 - . *telesnú stránku*
 - . *rasové a druhové znaky*
 - . *telesné znaky – farba očí, postava, choroby*

Človek má po narodení minimálne množstvo inštinktov – je závislý na výchove. Neprináša si hotové vlastnosti

- človek má ale vlohy – predpoklady pre rozvoj psychiky, dieťa musí mať podnety, aby mohlo vlohy rozvíjať

Výchova – dostávanie podnetov zvonka

- pre dieťa je dôležité aj prostredie, v ktorom žije
- vychovávať znamená pôsobiť do vnútra človeka, aby v ňom bola vyvolaná žiadúca odozva jeho schopností a vlôh po stránke intelektovej, citovej a sociálnej, ktoré sa majú harmonicky rozvíjať a dopomôcť jedincovi dosiahnuť životný cieľ.
- Výchova je včlenená do celého života človeka a každý sa s ňou stretáva ako vychovávaný i vychovávateľ.
- Výchova kultivuje vzťah človeka k svetu. To znamená, že podstatou výchovy je formovanie vzťahu človeka k prírode, k spoločnosti a k sebe samému.
- Výchova je cieľavedomé rozvíjanie osobnosti, jej vzťahov k svetu vonkajšími i vnútornými faktormi jej utvárania a sebautvárania. Človek neprijíma vnútorné ani vonkajšie vplyvy pasívne, nepodrobuje sa im, ale je voči nim aktívny, čo aktívne ovplyvňuje formovanie vlastnej osobnosti.

Pri výchove sa stretávame s pôsobením:

- vnútorných činiteľov: biologicko-psychologické podmienky - zdedené i vrodené vlohy, funkciu centrálného nervového systému a analyzátorov, štruktúru mozgu atď.
- vonkajších činiteľov - prostredie materiálne i spoločenské, výchova.

Ontogenéza

- začína splodením človeka, končí smrťou

Znaky ontogenézy :

- **proces celistvý** / rovnomerný telesný a duševný rozvoj /
- **nerovnomerný vývoj v čase** /v živote človeka sa striedajú obdobia rýchlejšieho a pomalšieho tempa vývinu/
- **proces diferenciačný** /v jeho priebehu sa vlohy jednotlivca vplyvom vonkajšieho prostredia vyvíjajú a diferencujú - vzniká samostatná osobnosť/
- **vývin prebieha v troch kvalitatívnych periódach:**
 1. integračná /počiatočná/ perióda - mladosť,
 2. kulminačná /prostredná/ perióda - dospelosť - najproduktívnejšie obdobie
 3. involučná /záverečná/ perióda - staroba
- **vývin je súvislý a nezvratný** / každý človek je jedinečný /
- **ide o proces socializačný** / začleňovanie človeka do spoločnosti/

Ontogenéza je predmetom štúdia viacerých vied / **biológia, psychológia, pedagogika** /

Periodizácia ľudského života - ľudský život tvoria 3 periódny - integrácia, kulminácia, involúcia, ktoré sa ďalej členia na čiastkové fázy a výsledkom tohoto členenia sú periodizačné schémy:

- biologická - základ kritéria - morfológické alebo fyziologické znaky - prvé zuby, prvá menštruácia
- psychologická - vychádza zo znakov a funkcií psychiky - úroveň duševného vývoja
- pedagogická - člení vývoj so zreteľom na organizáciu výchovno-vzdelávacích inštitúcií.

Obdobia ľudského veku***A – integračné obdobie – mladosť - /0-20r./***

- prenatálne ob. / vnútromaternicový vývoj /
- detstvo – 0 – 11 r.
- kojenecké obdobie – 0-1 r.
- obdobie batolaťa – 1-3
- puerilné obdobie – predškolský vek – 3 - 6/7 r.
- postpuerilné obdobie – mladší školský vek – dievčatá 6-10 r., chlapci 7-11 r.
- dorastenectvo – 11 – 20 r.
- predpuberta – dievčatá 10-11 r., chlapci 11-12 r.
- puberta – dievčatá 11-14 r., chlapci 12-16 r.
- adolescencia – dievčatá 14 -18 r., chlapci 16-20 r.

B – kulminačné obdobie – dospelosť – 18/20 - 60/65 r.

- preakmé – ženy 18-27 r., muži 20-30r.
- akmé / vrchol života / - 27/30 - 45 r. _
- postakmé – 45-60/65 r. _

C – involučné obdobie – staroba – 60/65-...

- presenium – starnutie – 60/65-75 r. _
- senium – staroba – 75-90 r. _
- silicernium – neskorá staroba – nad 90 r. ...

Dedičnosť a antropologické predpoklady výchovy, prostredie, typy výchovného prostredia.

Vývin človeka nezačína jeho narodením, ale spojením vajíčka a spermie pri oplodnení. Vzniká zygota, kde sa nachádzajú dedičné informácie, ktoré podliehajú vplyvu prostredia, v ktorom sa nachádzajú. Teda dieťa pri narodení si prináša na svet dedičné znaky, ale i znaky získané počas vnútromaternicového vývinu. Hovoríme, že si prináša vrodené dispozície, ktoré zahŕňajú i zdedené znaky a tiež tie, ktoré vznikli počas vnútromaternicového vývinu.

Genetika - veda o dedičnosti - rozoznáva rôzne druhy dispozícií, vlôh, napr. sú to dispozície a znaky druhové a rodové, tzn. že každý novorodenec má znaky ľudskej bytosti, ktoré získal dedičnosťou, ako aj farbu pleti, rasu. Ďalej k nim patria dispozície a znaky, ktoré súvisia s anatomickeo-fyziologickými osobitosťami telesného organizmu /krvná skupina, tvar lebky, farba očí, vlasov, stavba tela apod./

Dedičnosť má zásadný význam, dominantný - výchovou sa nedá zmeniť anatomickeo-fyziologická podstata organizmu.

Výchovou sa dajú zmeniť dispozície /vlohy/, ktoré súvisia s činnosťou centrálného nervového systému a analyzátorov.

"Človeka možno a treba vychovávať, pretože je nehotovým zvierat'om." Nietzsche

Ak zostaneme pri porovnávaní človeka so zvierat'om, musíme priznať, že **človek je inštinktívne redukovaný** - chudobný na inštinky - **a má nedostatočné vybavenie orgánmi** - chýba ochlpenie ako prirodzená ochrana proti počasiu, nemá útočné orgány, nemá dostatočnú ostrosť zmyslových orgánov, vo fáze rastu potrebuje neobyčajne dlhú dobu ochrany.

Človek si však prináša **dispozíciu** na vyrovnanie týchto nedostatkov - **nervovú sústavu**.

Nervová sústava umožňuje prostredníctvom výchovy človeku žiť vo svete pomocou konania. Človek po narodení nie je dozretý a ďalšie dozrievanie prebieha v prvých rokoch jeho života. Aby bol schopný samostatne existovať, je potrebné, aby sa rozvíjal vplyvmi dospelých, a to prostredníctvom výchovy.

Človek si na svet prináša len minimum inštinktív, väčšinu vlastností musí získať učením.

Človek sa stáva človekom v pravom slova zmysle len výchovou - výchova je základnou konštitutívnu situáciou človeka.

Prostredie a výchova:

Vývin osobnosti človeka je podmienený nielen dedičnosťou, ale aj vplyvom **vonkajších činiteľov**, medzi ktoré patrí prostredie - materiálne a sociálne - a výchova.

Materiálne prostredie - zahŕňa:

- prírodné prostredie /zemepisná poloha krajiny - severania, južania, klimatické podmienky, pôda, členitosť zemského povrchu, flóra, fauna,...
- čo človek vytvoril a čo človeka obklopuje /produkty - pôsobia na človeka pozitívne alebo negatívne - znečistený vzduch, nedostatok ihrísk, hluk./. Patrí tu i **rodinné materiálne prostredie**, v ktorom sa dieťa v prvom rade stretáva s okolím.

Sociálne prostredie:

- spoločnosť ľudí /nevyhnutná podmienka formovania človeka/
- vývoj je sociálne determinovaný – podmienený spoločnosťou
- človek sa učí ľudskosti, proces sa nazýva socializácia.
- Pre utváranie osobnosti dieťaťa má nesmierny význam **rodinné prostredie** - najzákladnejší sociálny útvar odovzdávajúci prvé podnety a impulzy pre jeho vývin.

Prostredie, kde prebieha výchova sa nazýva – **výchovné prostredie** / v rodine, škole /

- je to prostredie, kde sa cieľavedome a zámerne podnecuje vývoj dieťaťa.
- úlohou výchovy je zabezpečiť pre dieťa podnety, ktoré zodpovedajú požiadavkám jeho vývojového stupňa, vedú ho k uspokojovaniu jeho potrieb a záujmov.

Typy výchovného prostredia :

- **prostredie podnetovo chudobné** čím je dieťa menšie, je treba viac podnetov/
 - sú nedostatočne početne opakované podnety
 - deti sú zaostalejšie, chudobnejšie na predstavy, majú menej vyvinuté abstraktné myslenie, nekultivovane sa pohybujú.
- **Prostredie podnetovo presýtené** /široká paleta podnetov/
 - vychádza tu viac podnetov, ako dokáže dieťa spracovať
 - činnosť spočíva iba v reagovaní na podnety / dieťa vie viac činností /
 - navonok sa javí dieťa, že ho nič nezaujíma – je prepracované, vyčerpané, bez prirodzenej hravosti a radosti, nemá čas regenerovať svoje sily.
- **Prostredie podnetovo jednostranné**
 - zamerané len na niektorú stránku/ iba na intelektuálnu, iba na telesnú /
- **prostredie podnetovo chybné**
 - nesprávny obsah podnetov hľadiska výchovy, či už ide o oblasť názorovú /predsudky, poverby/, emočnú /zастrašovanie, hrubosť, cynizmus, zlomyseľnosť/ alebo o oblasť fyziopsychických mechanizmov /nevhodné hygienické, spoločenské, mravné a iné návyky/.
 - nesprávne návyky orientované v dôsledku výchovy
- **prostredie podnetovo vyrovnané**
 - vychádza z potrieb dieťaťa – je všestranné
 - stimuluje rozvoj dieťaťa po všetkých stránkach

Základné výchovné činitele. Rodina ako výchovné prostredie. Typy rodín. Škola, funkcie školy. Školský systém. Vývin školstva na Slovensku od roku 1918. Súčasný školský systém. Alternatívne školstvo. Charakteristika alternatívnych školských koncepcií. Waldorfská škola, Winetská sústava, Daltonský plán atď. Integrované vzdelávanie zdravotne postihnutých žiakov.

Základné výchovné činitele :

- *rodina – základný výchovný činiteľ*
- *škola*
- *školské výchovné zariadenia*
- *cirkev*

Rodina ako základný výchovný činiteľ

Rodina

- rodina je najstaršia spoločenská inštitúcia, plní socializačné, ekonomické, sexuálne - regulačné, reprodukčné a ďalšie funkcie. Vytvára určitú emocionálnu klímu, formuje interpersonálne vzťahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životného štýlu.
- Rodina upokojuje potreby detí, poskytuje im starostlivosť a základné istoty.
- Je to skupina ľudí, ktorí dlhodobo žijú spolu – sú spojení zväzkami
- o rodine môžeme hovoriť až keď je tam aspoň jedno dieťa

V súčasnosti často počujeme o kríze súčasnej rodiny - Zelina uvádza tieto znaky krízy súčasnej rodiny:

- rodina sa sťahuje do mesta - anonymita rodiny - znížená sociálna kontrola,
- rodina v trhovom mechanizme trpí ohrozeniami z chudoby, nezamestnanosti - destabilizácia vnútorných vzťahov členov rodiny,
- čas na výchovu detí sa redukuje - dôvodom je zvýšený nárok na rodičov v práci a živote,
- rastie kriminalita, civilizačné choroby, vojny, konflikty,
- kontrola pôrodnosti, génové manipulácie, AIDS - rastie počet rozvedených, osamelých ľudí,
- stráca sa súdržnosť a patriarchálnosť rodiny, ustúpili rituály a tradície - narúša sa prirodzený systém,
- masívny vstup masmédií znižuje vzájomnú komunikáciu,
- komercializácia života - presadzuje sa odosobnenosť, egoizmus a individualizmus, súťaživosť.

- najbežnejším modelom rodiny je – **Nukleárna rodina** – najbližší príbuzní / obidvaja rodičia, deti /
- v posledných rokoch sa model rodiny mení / neúplná, nevlastná, náhradná /

Rodinné prostredie je súbor demografických, materiálnych, psychologických a kultúrnych podmienok.

DEMOGRAFICKÉ PODMIENKY

- vek rodičov, zamestnanosť, početnosť rodiny, charakter práce

MATERIÁLNE PODMIENKY

- príjmy a výdavky rodiny, spotreba rodiny, počet nezamestnaných v rodine.

PSYCHOLOGICKÉ PODMIENKY

- atmosféra v rodine, jej stabilita a štruktúra /v živote rodiny sa uplatňuje materské, otcovské, súrodenecké pôsobenie/.

KULTÚRNE PODMIENKY

- vzdelanie rodičov, spôsob života rodiny - voľný čas, postoje k umeniu, záujmy rodičov, hygienické návyky.

Typy rodín :

Z hľadiska funkčnosti rodiny:

1. ***úplná*** – obaja rodičia, deti / doplnená, nevlastný otec, mama/. Poznáme:
 - ***harmonická*** – vyrovnaná
 - ***disharmonická*** – narušená vnútorná stabilita, kruté zaobchádzanie s členmi rodiny..
 - ***konsolidovaná*** – uspokojuje základné potreby svojich členov a v ktorej nedochádza k vážnejším nezhodám a poruchám vo výchove detí.
 - ***doplnenú*** - nový zväzok s dieťaťom z predchádzajúceho vzťahu
2. ***neúplná*** – vzniká rozvodom alebo úmrtím jedného rodiča, prípadne slobodná matka, otec - rodina vdovcov, vdov, rodina slobodnej matky s dieťaťom, rodina rozvedených rodičov.

Z hľadiska výchovných štýlov rodiny rozlišujeme:

1. ***autoritatívny výchovný štýl*** – rodičia o všetkom rozhodujú, deti sú zakríknuté, vyžadujú od detí bezpodmienečnú poslušnosť, dodržiavanie poriadku, podriaďovanie sa tradícii. Tento typ rodiny tlmí osobnú hrdosť, iniciatívnosť, vieru v seba a v svoje možnosti. Mimo rodiny sa dieťa môže prejavovať opačne - sebaapresadzovanie, samochvála, útočnosť.
2. ***kuratelny výchovný štýl*** /kuratela - lat. opatrovníctvo/ – rodičia deťom vnucujú svoju lásku / všetko za deti robia /. Deti sa stávajú bojzlivé, apatické, nerozhodné, vo všetkom

sa spoliehajú na rodičov, majú problémy v kontaktovaní sa, sú viac sústredené na sebaopozorovanie.

3. **Koexistenčný výchovný štýl** /koexistencia - lat. existencia vedľa seba/ – rodičia deti zabezpečia, ale nestarajú sa, čo robia, nechávajú im priveľkú voľnosť. To sa môže odraziť v tom, že nerozvíjajú pozitívne stránky jeho osobnosti, veľkú voľnosť môže dieťa aj zneužiť. Nerešpektuje žiadne príkazy, odmieta pomoc, ale aj kontrolu, neváži si rodičov. U detí z takých rodín sa spravidla vyskytujú poruchy správania.
4. **kooperatívny výchovný štýl, typ rodinnej spolupráce** – založený na spolupráci, pozornosti, rešpektovaní. Vyznačuje sa potláčaním individualistických tendencií v prospech rodiny. Činnosť druhých je oceňovaná, prevláda tu vzájomná pomoc, záujem o problémy druhých. Medzi pokoleniami sú pevné zväzky, vzájomná autorita. V takejto rodine nemá miesto egoizmus, ľahostajnosť. Detí takýchto rodín sú zdravo sebavedomé, priateľské, ich osobnostný vývin prebieha bez väčších problémov.

Druhy rodičovských výchovných prístupov

- k dieťaťu treba pristupovať podľa jeho veku
- **v období raného a stredného detstva /do 7 r./ - v predškolskom veku:**
 - majú byť rodičia svojim deťom predovšetkým opatrovateľmi a spoluúčastníkmi ich detských hier, pričom už formujú základné črty ich osobnosti.
 - *opatrovnictvo* – vytvárať zdravé prostredie, aby nedošlo k úrazu
 - *spoluhrač* – rodičia by sa mali s deťmi hrať
- **v období neskorého detstva /7-11 r./ - v školskom veku -**
 - rodič je vysvetľujúca autorita. Musí dieťaťu vysvetliť všetko, čo je mu zakázané, resp. doporučované.
 - *treba dieťaťu zdôvodňovať veci* / inak má pocit krivdy /
 - *сила a moc je dominantná* / dominantnosť muža – otca /
- **v puberte** byť dôverníkom
 - *človek má pozitívne a negatívne obdobie, ktoré sa náhle striedajú*
 - *nesmieme používať zosmiešňovanie, ponižovanie, autoritatívne vystupovanie*
- **v adolescencii /stredoškolská mládež/** potrebuje mladý človek staršieho priateľa a radcu.
 - *majú svoje názory, ktoré chcú prezentovať* / treba im nechať priestor /
 - *mal by tu byť rovnocenný postoj*

Škola

- je výchovno-vzdelávacia inštitúcia, ktorá vo vymedzenom období života človeka pomáha rozvíjať všetky stránky jeho osobnosti

Podstata školy je z dvoch pohľadov :

A – z hľadiska vzťahu rodiny a školy

B - z hľadiska vzťahu školy a spoločnosti

Rodina a škola – škola vo svojom pôsobení nadväzuje na výchovné pôsobenie rodiny

- život v rodine je založený na osobných vzťahoch / zážitky, láska, dôvera /
- ide o prirodzené puto krvi

Škola je nevyhnutnou prechodnou stanicou na ceste z rodiny do spoločnosti

Z postavenia školy vyplýva, že v jej činnosti sa uplatňuje princíp :

- **princíp náklonnosti** – škola je založená na osobnom vzťahu učiteľa a žiaka. Nie však na intímnej znalosti obojstranných životných podmienok, názorov, ale tento princíp treba skôr chápať v tom zmysle, že vyučovacie úsilie má byť zamerané na rozvoj osobnosti každého žiaka a má mať porozumenie pre jeho individualitu. Učiteľ pri vyučovaní by mal zohľadniť sklony a nadanie jednotlivých žiakov a tak podporiť vývin ich osobnosti.
- **princíp výkonu a vecnosti** – škola požaduje od žiaka výkon a práca v škole má byť vecná. Žiak musí niečo dokázať a podľa toho sa hodnotí. Musí si osvojiť určité vedomosti, schopnosti, návyky, zručnosti, hodnoty, formy správania, postoje, ktoré sú potrebné pre život v spoločnosti. Teda musí podať určitý výkon a upravovať svoje konanie podľa účelu a pravidiel.

Funkcie školy :

- **personalizačná** – zohľadňuje a podporuje individualitu dieťaťa, sprístupňuje mu vedomosti prostredníctvom diferencovaných spôsobov a pohľadom, čím podporuje jeho vývin a formuje z jednotlivca samostatne konajúcu osobnosť.
- **kvalifikačná** – zameranie na výkon a zručnosti, schopnosti a postoje dôležité pre činnosť.
- **socializačná** – škola ako inštitúcia má svoje pravidlá a zákony, ktoré si musia žiaci osvojiť a dodržiavať ich. Uspôsobujú sa tým interakcii - rozvíjajú sociálne vzťahy.
- **integračná** – škola pripravuje žiaka nielen na povolanie, ale aj na verejno-politický život.

Škola a spoločnosť :

- škola má zo spoločenského pohľadu funkciu spájania, resp. prechodu z rodiny do systému zamestnaní. Škola plní z tohoto pohľadu :
- **alokačnú funkciu** – /gr. alokácia - rozmiestnenie/ tzn, že priebeh vzdelávania na škole a jej ukončenie spoločne rozhodujú o tom, aké povolanie si možno zvoliť.
- **selektívnu funkciu** – /lat. selekcia - výber podľa určitých kritérií znakov/ - čím nižšie vzdelanie poskytuje škola, tým umožňuje prístup k nižším pracovným pozíciám, moci v práci a naopak.
- **Kvalifikačná funkcia** – vyjadruje vzťah medzi vzdelaním dosiahnutým v škole a hospodárskymi výsledkami dosiahnutými v práci

Školský systém /školská sústava/:

- je organizačné usporiadanie a vzájomná návaznosť jednotlivých stupňov a typov škôl.
- Je to vonkajšia štruktúra a organizácia škôl zameraná na zabezpečovanie učebných procesov pre väčšie počty žiakov.

A/ VERTIKÁLNE ČLENENIE – podľa veku a úrovne vzdelávania ho tvoria stupne škôl:

- **školy 1. stupňa** – od začiatku školskej dochádzky do začiatku dospievania /elementárne, primárne, začiatocnícke, nižšie, základné/
- **školy 2. stupňa** – školy pre deti v období dospievania /vyššie elementárne, nižšie sekundárne, meštianske školy/
- **školy 3. stupňa** – pre adolescentnú mládež /stredné školy, gymnáziá, vyššie sekundárne školy, stredné všeobecno-vzdelávacie školy, stredné odborné školy, vyššie gymnáziá/
- **školy 4. stupňa** – terciálna oblasť - poskytujú najvyššiu kvalifikáciu pre určitý odbor /univerzity, odborné vysoké školy/

B/ HORIZONTÁLNE ČLENENIE – podľa obsahu vzdelania, zriaďovania alebo organizácie výchovno-vzdelávacieho procesu tvoria ho typy škôl:

- **všeobecno-vzdelávacie školy** /základné školy, gymnáziá, reálky, lýceá/ a **odborné školy** /priemyselná, zdravotnícka, obchodná akadémia .../
- **školy, ktoré môže zriaďovať štát, cirkev, spoločenstvá, jednotlivci, obec** /štátne, cirkevné, obecné, súkromné školy/
- **z hľadiska odlišnosti a rozmanitosti organizácie výchovno-vzdelávacej práce školy** /tradičné, alternatívne školy/

Vývin školstva na Slovensku od r. 1918

Vznik ČSR a rozvoj školstva na Slovensku

- po roku 1918 sa školstvo na Slovensku rozvíjalo v rámci ČSR. V Rakúsko-uhorskej monarchii bol slovenský národ politicky, hospodársky, národnostne a kultúrne utláčaný, preto mala vláda ČSR po 28. 10. 1918 ťažkú situáciu pri budovaní nového štátu /Slovensko sa stalo súčasťou ČSR martinskou deklaráciou slovenského národa z 30.10.1918/. Podmienky pre rozvoj školstva boli katastrofálne - pre príklad:
- v novembri 1918 bolo na Slovensku iba **300 učiteľov pre ľudové školy a asi 20 stredoškolských profesorov Slovákov**.

Rok 1922 – vydaný Malý školský zákon /dovtedy sa školstvo riadilo podľa rakúsko-uhorských školských zákonov : 1869 - Ríšsky školský zákon, 1868 - Uhorský školský zákon/.

- upravoval školstvo v celej republike
- slovenská školská sústava bola taká ako česká
- zákon zaviedol **8-ročnú povinnú školskú dochádzku** / na Slovensku od šk. roku 1927/28 – dovtedy bola 12 rokov /

ŠKOLSKÁ SÚSTAVA ZAHRŇOVALA :

- **Detské opatrovne /materské školy/ - pod dozorom štátu**
 - úlohou bolo starať sa o výchovu detí vo veku 3-6 rokov
- **Ľudové školy**
 - rozdeľovali sa na štátne, obecné, cirkevné, súkromné / deti vo veku 6-14 rokov /
- **Meštianske školy**
 - boli trojtriedne školy, do ktorých mohli postupovať žiaci po ukončení 5. ročníka ľudovej školy. V r. 1935 vyšiel zákon o obvodových meštianskych školách, podľa ktorého sa mala sieť meštianskych škôl zhustiť tak, aby mohli všetky deti po ukončení 5. ročníka ľudovej

školy dovŕšiť 8 ročnú školskú dochádzku na meštianskych školách. Zákon sa však realizoval slabo.

- **Gymnázia**

- výberové školy, žiaci sa prijímali na základe prijímacej skúšky
- delí sa na nižšie – 1. – 4. ročník a vyššie – 5. – 8. ročník.

Do roku 1939 existovali 4 typy gymnázií : štúdium sa končilo maturitou - skúškou zrelosti:

- gymnázia, reálne gymnázia, reformné gymnázia, reálky

- **Odborné školy** - zaujímali v školskej sústave dôležité miesto:

- hospodárske, obchodné, priemyselné a odborné školy pre jednotlivé odvetvia priemyslu, učiteľské ústavy, odborné školy pre ženské povolania a učňovské školy

- **Vysoké školy**

- Sa začali rozvíjať po r. 1918 aj u nás - bohatá história - Academia Istropolitana, Trnavská univerzita, Banská Akadémia v Banskej Štiavnici/. Podľa zákona z 27.6.1919 sa zriadila v Bratislave Československá štátna univerzita - vyučovacou rečou mala byť čeština a slovenčina. Podľa vládneho nariadenia zo dňa 11.11.1919 dostala názov Univerzita Komenského.

Školstvo v rokoch 1939 – 1945

Po zániku ČSR - 14.3.1939 - vznik Slovenskej republiky - politické pomery sa prejavili v školských reformách:

V roku **1940 zákon o ľudových školách**, rozdelenie škôl na obecné a cirkevné

Október 1939 zákon o učiteľských akadémiách, štúdium sa predĺžilo na 5 rokov, učiteľské akadémie boli štátne a neštátne

Vládne nariadenie v roku 1939 – z viacerých typov gymnázií sa vytvorila **jednotná stredná škola s názvom gymnázium**.

Delilo sa na 2 stupne :

- *nižšie* – 1 - 4 trieda
- *vyššie* – 5 – 8 trieda

ZMENY VO VYSOKOM ŠKOLSTVE :

Zriadenie:

- telovýchovného ústavu pri Filozofickej fakulte v Bratislave
- prírodovedecká fakulta na Slovenskej univerzite v Bratislave
- Vysoká škola obchodná v Bratislave
- Zákon o Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave

! 6. 9. 1944 – počas SNP prijala SNR nariadenie o poštátnení školstva na Slovensku.
Všetky školy na Slovensku sa stali štátnymi inštitúciami.

Vývoj školského systému po roku 1945

Spory o charakter školskej sústavy ukončil nástup komunistického režimu vo februári 1948, ktorý priniesol program **jednotnej nediferencovanej školy** a tiež množstvo obsahových a ideologických zmien v duchu vtedajšej ideológie.

- základom školskej sústavy sa stala **jednotná štátna škola**.
- **1948** – 9 - ročná povinná školská dochádzka
- **1953** – skrátenie na 8 – ročnú
- **1960** – 9-ročná
- **1976** – 10 ročná /8-ročná ZŠ, na ňu nadväzujúca 2-ročná sieť SOU, SOŠ a gymnázií/

Súčasný školský systém :

Systém základných a stredných škôl bol novelizovaný v r. 1990 zák. č.171/1990 Zb. /dopĺňa Zákon č. 29/1984 Zb. , o sústave základných a stredných škôl/.

Novelizácia zákona bola v týchto oblastiach

- v súčasnosti je 9 – ročná povinná školská dochádzka
- ZŠ sa z 8 - ich predlžuje na 9 rokov,
- upravuje sa zriaďovanie, finančné a materiálne zabezpečenie SOU a stredísk praktického vyučovania
- na školách sa nepovoľuje činnosť politických strán a hnutí
- umožňuje sa zriaďovať súkromné a cirkevné školy
- upravuje sa dĺžka štúdia na niektorých stredných školách
- upravujú sa názvy niektorých typov škôl.

Sústavu ZŠ a SŠ tvorí :

- **Základná škola** – má 9 ročníkov a pripravuje žiaka na ďalšie štúdium a prax. Tvoria ju 2 stupne: 1. stupeň - 1.-4.ročník, 2. stupeň: 5.-9.ročník/
- **Základná umelecká škola** – pripravuje na štúdium na školách umeleckého zamerania, konzervatóriá
- **Gymnázium – všeobecno-vzdelávacia škola**, pripravuje predovšetkým na štúdium na VŠ . Má najmenej 4 /po skončení ZŠ/ a najviac 8 ročníkov /popri ZŠ po skončení 4.ročníka/. Štúdium končí maturitnou skúškou.
- **SOŠ** – pripravuje na výkon povolania, na štúdium na VŠ. Trvá spravidla 4 roky a končí maturitnou skúškou
- **Konzervatórium** – špecifický druh strednej školy. Pripravuje na odbory - spev, tanec, dramatické umenie a na štúdium na VŠ. Spravidla má 6 ročníkov, v odbore tanec 8 ročníkov a ukončuje sa absolútoriom.
- **SOU** – pripravuje na výkon robotníckych povolání a odborných činností. Trvá spravidla 3 roky - ukončenie záverečnou skúškou, 4-ročné štúdium sa ukončuje maturitnou skúškou.
- **Stredisko praktického vyučovania** – zabezpečuje praktické vyučovanie a výchovu mimo vyučovania pre žiakov, ktorým SOU zabezpečuje len teoretické vyučovanie.

- **Špeciálne školy** – prostredníctvom špeciálnych výchovných prístupov poskytujú vzdelanie zdravotne postihnutým žiakom /špeciálne základné školy a špeciálne stredné školy, osobitné školy, osobitné odborné učilištia a pomocné školy/.

Okrem štátnych škôl sa zriaďujú aj **súkromné a cirkevné školy** /základné, stredné, učilištia, špeciálne školy- vzdelanie je rovnocenné s ostatnými školami/.

Vysoké školy – sú vrcholné vzdelávacie, vedecké a umelecké samosprávne inštitúcie, ktorých zriaďovanie a činnosť je legislatívne upravená Zákonom č. 172/1990 Zb. o vysokých školách. Majú výhradné právo poskytovať vysokoškolské vzdelanie a udeľovať akademické tituly absolventom vysokoškolského štúdia, uskutočňujú postgraduálne štúdium, uskutočňujú celoživotné vzdelávanie.

! základnou úlohou je poskytovať vysokoškolské vzdelávanie na základe tvorivého bádania a umeleckej činnosti

- na Slovensku existujú **UNIVERZITNÉ TYPY** vysokých škôl /Univerzita Komenského, Mateja Bela, P.J.Šafárika/, ktoré môžu mať rôzne fakulty / prírodovedeckú, lekársku, právnickú, filozofickú, pedagogickú.../
- ďalej sú to typy **TECHNICKÝCH UNIVERZÍT** / Bratislava, Košice, Zvolen s rôznymi fakultami technickej orientácie /strojnica, stavebná, elektrotechnická, drevárska.../

Riadne vysokoškolské štúdium trvá **4-6 rokov** a ukončuje sa štátnou skúškou

! Školský systém predstavuje hlavný článok našej výchovno-vzdelávacej sústavy, ktorej rovnocennou súčasťou sú i školské zariadenia.

Alternatívne školstvo

Pojem – škola, v ktorej sa používajú nové, netradičné, experimentálne formy, metódy vyučovania, nové didaktické prístupy, odlišné od bežne uplatňovaných v tradičných školách

Znaky :

- **ciele výchovy a vzdelávania, iné priority vo výchove**– za hlavný cieľ sa považuje sebarozvoj dieťaťa
- **obsah vyučovania, jeho rozsah a štruktúra** – obsah je koncipovaný podľa vzdelávacích štandardov učiteľov a žiakov, učebnica nie je hlavným zdrojom poznania, do úvahy sa berie rozvoj poznávacej a citovo-vôľovej stránky osobnosti.
- **formy a metódy používané ako nosné vo vyučovaní** – nosná je skupinová práca alebo samostatná práca, práca pomocou projektov - všetko, čo vedie k nezámernému učeniu žiakov. Ťažisko tvoria aktivizujúce metódy, slovné metódy, hodnotenia žiaka a priestor sa dáva sebahodnoteniu žiaka.
- **postavenie žiaka v škole, iný vzťah medzi učiteľom a žiakom.** – zvýšenie slobody žiaka vo vyučovaní, je mu umožnený voľný pohyb, oddych počas vyučovania, možnosť komunikovať so spolužiakom.
- **postavenie učiteľa v škole, jeho právomoci** – je plne zodpovedný za výchovu žiakov a splnenie vzdelávacích štandardov, ale má úplnú slobodu v spôsoboch, akými to dosiahne.
- **organizácia vyučovania** – vyučovanie v epochách, blokoch, podľa potrieb žiaka a učiteľa

- **riadenie školy** – škola je autonómna, má vlastnú samosprávu
- **postavenie rodičov vo vzťahu k škole** – rodičia sú zaangažovaní do života školy, spolupracujú s učiteľmi, majú voľný prístup do školy
- **zriaďovateľ školy** – súkromná osoba, organizácia

1. Waldorfská škola

- zakladateľ Rudolf Steiner / 1861-1925 /
- všima si zákonitosti vývojových krokov dieťaťa, premien, rozvoj jeho vzťahu k svetu a schopnosť učiť sa
- zmyslom je upraviť učebný plán individuálnym potrebám žiakov
- bola založená ako jednotná dvanásťročná všeobecne vzdelávacia škola pre deti so všetkých sociálnych vrstiev spoločnosti
- učebný plán je veľmi bohatý
- okrem tradičných predmetov sú tu aj netradičné / knihárstvo, pletenie
- výkony nie sú motivované známkovým hodnotením, vysvedčenie má slovnú podobu
- prevažuje tu spolupráca žiakov nad súťaživosťou
- nedochádza k nadradovaniu predmetov jeden nad druhý
- všetky predmety sú pre všetkých žiakov povinné

2. Daltonský plán

- zakladateľom je americká učiteľka – **Helen Parhurstová**
- škola sa volá podľa experimentálnej školy v Daltone v štáte Masachustets v USA.

Vo svojom hlavnom diele „ **Education on the Dalton plan** „ opísala teoretické základy svojej školy, zhrnula ich do základných **myšlienok a princípov**.

- *individuálna práca žiakov a so žiakmi. Každý žiak má vypracovaný svoj vlastný plán a program na jeden mesiac, v ktorom sú ciele, ktoré chce dosiahnuť*
- *podporuje sa sloboda každého žiaka a zodpovednosť za to, čo robí*
- *učiteľ strieda frontálnu, skupinovú a individuálnu výučbu*
- *žiak pri učení postupuje svojím vlastným tempom*
- *je tu pomerne uvoľnená trieda a hodinová štruktúra*
- *zdôrazňuje sa spolupráca a vytváranie sociálnych pozitívnych vzťahov*
- *základom učenia je osobná skúsenosť žiaka na základe samostatnej činnosti*

Škola je kritizovaná pre :

- nedostatočné opakovanie učebnej látky
- priveľké spoliehanie sa na aktivitu žiaka
- nesystematické získavanie poznatkov

Daltonské školy sú inšpirujúce hlavne pre tých učiteľov, ktorí hľadajú otvorený školský systém s vysokou mierou vlastných tvoriacich možností.

3. Alternatívna škola Celestína Freineta

Celestín Freinet – bol vidieckym učiteľom, študoval dielo Rouseaa

- pri výchove kladol dôraz viac na jednotlivca ako na kolektív
- založil školu Moderná škola a v r. 1934 výchovný ústav

Jeho škola sa volá rôzne – označuje sa ako **moderná škola, pracovná škola, ľudová pedagogika.**

Určil 3 vývojové fázy dieťaťa :

- *dotykové skúmanie okolitého sveta / 2-3 r./*
- *zaraďovanie seba samého do okolitého sveta / 4-5 r /*
- *činné pôsobenie, práca, učenie / mladší školský vek /*

Základná charakteristika školy :

- *je to pracovná škola, práca je rozvojom osobnosti dieťaťa*
- *dieťa plánuje, hodnotí a uskutočňuje činnosť pri vyučovaní*
- *dieťa sa môže slobodne vyjadrovať slovom, písmom, kresbou*
- *žiaci majú individuálny týždenný plán, ktorý prerokujú s učiteľom*
- *posilňuje sa individuálna zodpovednosť*
- *poobedňajšie vyučovanie presunul do prírody*
- *výučba je prácou, nech deti samy objavujú a hľadajú*
- *disciplína je založená na dohovorených pravidlách*
- *žiaci spolurozhodujú o cieľoch, plánoch a samospráve, riadia triedu*
- *trieda je odrazom vysokej zodpovednosti žiakov*
- *trieda si stanoví spoločný plán, žiaci individuálne*
- *vyučovanie je individuálnou a skupinovou formou práce*
- *domáce úlohy neexistujú*
- *hodnotí sa slovné, známky sa nedávajú*

Integrované vzdelávanie zdravotne postihnutých

Podstata integrácie :

- je najvyšším stupňom socializácie človeka so zdravotným postihnutím.

Integrované vzdelávanie – žiaci zdravotne postihnutí sú vzdelávaní spoločne so svojimi zdravými rovesníkmi.

Opakom je **segregácia** – oddeľovanie, odlúčenie. Vzdelávanie zdravotne postihnutých žiakov sa uskutočňuje v špecifických školách, teda oddelene od zdravých žiakov.

Pri integrácii sa kladie dôraz na pozitívnu možnosť vzdelávať sa, využiť treba tú schopnosť zdravotne postihnutého, ktorá je pozitívna - napr. nedoslýchavý žiak sa učí "čítať z úst druhej osoby", nevidiaci žiak sa učí Braillove písmo, dyslektik sa učí čítať špeciálnou metódou.

Ideový základ – zdravotne postihnuté dieťa ako každé iné má právo na optimálny vývoj - ide teda o demokratickú a humanistickú myšlienku.

Podmienky integrácie :

- **organizačné podmienky**
 - v triede musí byť znížený počet žiakov
 - rodičia zabezpečia príchod, odchod žiaka, prítomnosť na vyučovaní
 - individuálne osnovy, špeciálne postupy v niektorých predmetoch
- **materiálne podmienky**
 - prostredie prispôsobené pohybovým možnostiam dieťaťa - bezbariérové vstupy...
 - vybavenie žiaka špeciálnymi učebnými a technickými prostriedkami
- **personálne podmienky**
 - spolupráca so špeciálnym pedagógom - ten spolupracuje jednak so žiakom, učiteľmi s nedostatočnou kvalifikáciou ale i rodičmi.

Stupne integrácie :

- úplná integrácia – začlenenie žiaka do bežnej triedy, školy v mieste svojho bydliska
- nižší stupeň integrácie – bežná škola zabezpečuje vyučovanie iba pre deti s určitým postihnutím
- polointegrácia – na bežnej škole existuje špeciálna trieda pre zdravotne postihnutých žiakov

VŠEOBECNÁ DIDAKTIKA

1. Didaktika ako veda, pojem D, historický vývoj D, predmet D

Didaktika ako veda:

- Osobitná pg. disciplína, kt. sa zaoberá teóriou a praxou edukácie (teória a výchova V-Vz. procesu)
- zaoberá sa rôznymi stránkami vyuč. procesu: obsah, cieľ, forma, metóda, učiteľ, žiak

- vedná pg. disciplína, kt. skúma zákonitosti vyuč. procesu so zreteľom na osobnosť žiakov v súlade so všeobecným cieľom výchovy

Historický vývoj D:

- utvárala sa počas dlhého historického vývoja,
- názov didaktika (odvodený od gréckeho „didaskein“ – učiť) sa 1. krát objavil v pg. literatúre v 17. storočí.
- Zaviedol ho nemecký pedagóg Wolfgang Ratke a jeho mladší súčasník J. A. Komenský (1592 - 1670)
- V 17. storočí sa pod ním rozumelo všetko, čo sa o výchove vedelo. J. A. Komenský vo svojej „Veľkej didaktike“ položil základ všestrannej vedy o výchove, kt. dnes označujeme názvom pedagogika. Pojem didaktika sa nakoniec stotožnil s pojmom „teória vyučovania“

Predmet D

- Predmetom jej vedeckého bádania je vyučovanie. Pod týmto slovom rozumieme určitú historicky ustálenú formu V-Vz práce, kt. sa uskutočňuje v škole, je presne časovo rozvrhnutá.
- Predmetom sú: ciele, úlohy, podstata vyuč. procesu, zásady a metódy vyučovania a ich organizačné formy
- Pod pojmom vyučovanie chápeme určitý dej, činnosť, a mnohotvárný proces vzájomného pôsobenia medzi učiteľom a žiakmi. Rozvíja sa pod vedením učiteľa počas vyuč. hodiny, za aktívnej činnosti žiakov
- Vyučovanie má teda dve stránky:
 - *formálnu*: určitá organizačná forma výchovno-vyučovacej práce
 - *obsahovú*: je súčasne pg. proces v tejto organizačnej forme. Úlohou didaktiky je skúmať vyučovanie po oboch stránkach.
- Žiaci si na vyučovaní osvojujú predovšetkým určitý súhrn poznatkov a činností. V procese osvojovania vedomostí a zručností sa súčasne rozvíjajú telesné aj duševné schopnosti žiakov
- Učiteľ má riadiť vyučovanie tak, aby si žiaci na základe osvojených vedomostí, praktických činností, životných skúseností a samostatného myslenia vytvárali vlastné názory a presvedčenie a postupne nadobúdali základy uceleného svetonázoru
- Z hľadiska zamerania pedagogického pôsobenia rozlišujeme vo vyučovaní 2 stránky:
 - *stránku vzdelávaciú*: proces osvojovania vedomostí a zručností. Zameranie na rozumovú zložku psychiky žiakov
 - *stránku výchovnú*: formovanie morálnych, charakterových a iných črt ako základ správania a konania. Zasahuje citovú a vôľovú oblasť psychiky žiakov _
- Vyučovanie vedie k všestrannému formovaniu osobnosti žiakov len vtedy, keď učiteľ harmonicky rozvíja všetky stránky vyučovacieho procesu
- Jadro didaktiky tvoria:
 - súbor otázok objasňujúcich výber a usporiadanie učiva (obsah vzdelávania)
 - otázky týkajúce sa podstaty učebných procesov, kt. si žiaci učivo osvojujú
- zásady, metódy a organizačné formy používané pri usmerňovaní a organizovaní vyučovania

2. Obsah vzdelania, hľadiska pre stanovenie obsahu vzdelania, štruktúra učiva, druhy učiva, konkretizácia obsahu vzdelania (UP, VO, učebnice, vzdelávacie štandardy)

Obsah vzdelania:

Vo vzdelávacom procese má dominantnú pozíciu **ŽIAK**. Žiak si osvojuje vedomosti a zručnosti. Svojimi osobnostnými hodnotami, záujmami a predpokladmi iniciuje didaktické procesy.

- vo vzdel. procese má významné miesto nositeľ informácií – **UČIVO**. Učivo v súlade s osobnostnými hodnotami žiaka ponúka nielen ciele V-Vz. aktivitám, ale ovplyvňuje aj procesúalnu stránku výučby
- tretím elementom v systéme základných elementov vzdelávania sú **CIELE**. Delíme ich na ciele:
 1. Determinované spoločnosťou
 2. Stanovené učiteľom
 3. Určované žiakom

O vzdelávaní hovoríme, keď máme na zreteli proces osvojovania poznatkov a činností, vytváranie vedomostí a zručností a rozvíjanie telesných a duševných schopností. Konečný výsledok tohto procesu voláme vzdelanie. Didakticky sa v ňom zjednocuje stránka:

- *materiálna* (vedomosti a zručnosti) a *formálna* (rozvoj schopností),
- *teoretická* (teor. poznatky) a *praktická* (praktické úkony a činnosti)
- a stránka *objektívna* (poznatky a činnosti) a *subjektívna* (vedomosti a zručnosti)

„Dynamizujúce elementy vzdelávania“

PP

V
Z
MPP
ZVP
U

P
M
TP
V
F

CPoznámky:

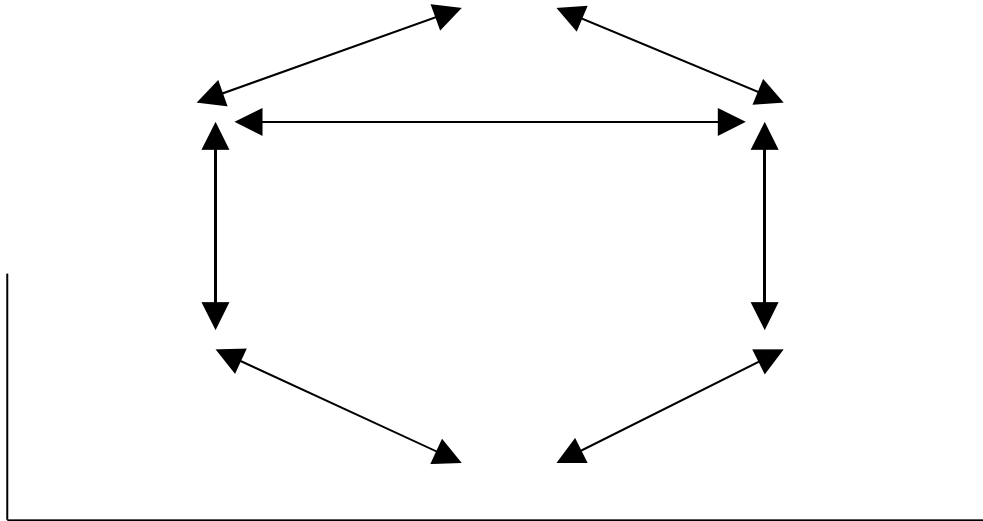
PP- podmienky práce, Z – zásady, MPP- manažérske prostriedky práce, U- učiteľ, M- metódy, TP- technické prostriedky, ZVP- zákonitosti vyučovacieho procesu, F- formy

- Učiteľ upresňuje elementy a ich väzby tak, aby to najviac vyhovovalo žiakom.

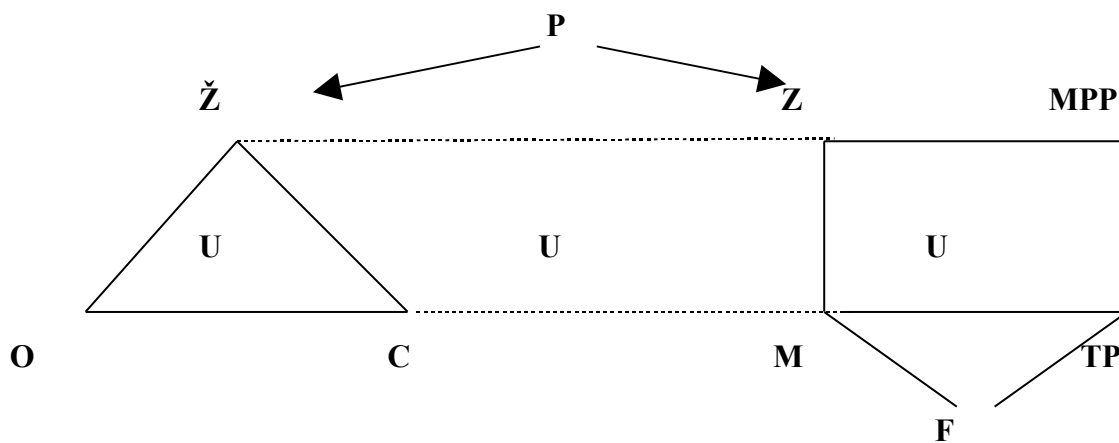
V tomto systéme má primárne miesto systém didaktických zásad.

ir

- Dynamizujúce elementy v súlade so zákonitosťami a zásadami vzdel. procesu zabezpečujú
- kontakt žiaka s učivom, resp. cieľom vzdelávania.
-

„Supersystém väzieb“

P- podmienky zastrešujú základné aj dynamizujúce elementy
 Vzťahy medzi systémom základných a dynamizujúcich elementov sú východiskom pre formovanie **didaktickej komunikácie**. Túto chápeme ako proces prenosu informácií od zdroja (učebnica, pomôcka, učiteľ,...) až k jeho prijímateľovi. Na rozdiel od pg. komunikácie rešpektuje kontakt žiaka aj s neživým partnerom

udil
 uje

1) $x^1 \blacktriangleleft\blacktriangleright x^2$ horizontálna väzba

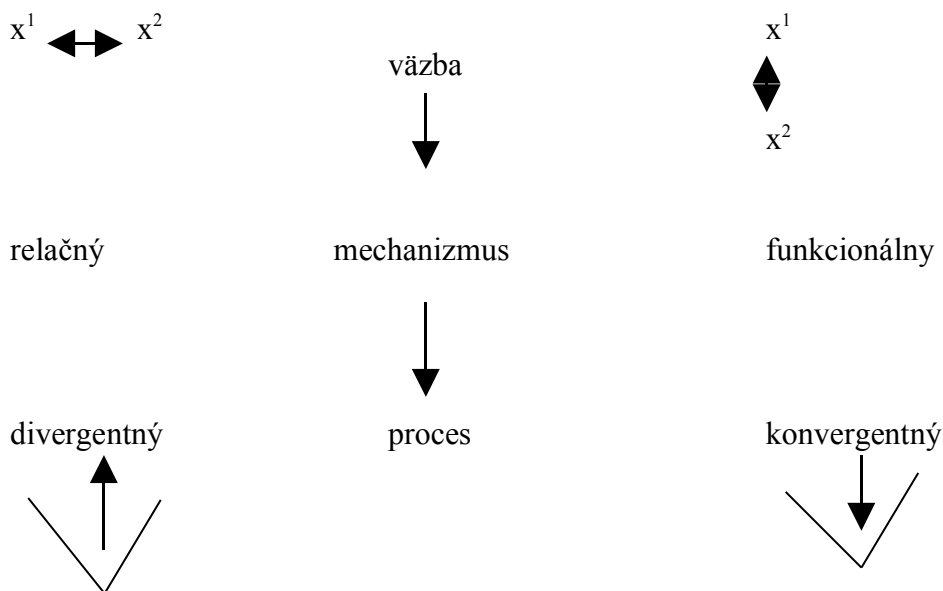
2) $\begin{matrix} x^1 \\ \updownarrow \\ x^2 \end{matrix}$ vertikálna väzba

Z väzby sa stáva mechanizmus:

- 1) Z horizont. väzby je relačný mechanizmus, kt. je založený na súvislostiach
- 2) Z vertikal. väzby je funkcionálny mechanizmus, kt. založený na závislosti

Mechanizmus iniciuje formovanie procesov:

- 1) Formulácia divergentných (rozbiehavých) procesov. Roztvárajú sa a vnímajú javy v širších súvislostiach. Sú orientované na myslenie
- 2) Formulácia konvergentných (zbiehavých) procesov. Sú uzavreté na jeden súbor javov. Smerujú detailovo k mysleniu.

Procesy konvergentné sa roztvárajú do divergentných. Treba si osvojiť pamäťové procesy na mysliace.

Aha efekt: moment, keď sa pokúšame prekonať uzlový bod. T.j. keď si uvedomím čo som sa naučil pamäťovo a prenášam to k mysleniu

Hľadiska pre stanovenie obsahu vzdelávania

Analýzou historických materiálov zistujeme, že názory pedagógov sú rôzne:

➤ **Didaktický materializmus**

- charakteristickým znakom sú pamäťové vedomosti (dril)
- žiak si má zapamätať veľký súbor informácií
- dochádzalo k rýchlemu zabúdaniu vedomostí

➤ **Didaktický formalizmus**

- ide o osvojenie si vzorcov, poučiek, definícií
- nežiada si udržanie veľkého súboru vedomostí v pamäti
- žiak má vedieť vyvodiť a aplikovať vedomosti do praxe

Ani jeden z predchádzajúcich názorov nevystihuje súčasné požiadavky

➤ **Formatívne vzdelávanie**

- orientácia na formovanie rozumových schopností z praktického hľadiska
- rešpektuje žiakovu individualitu
- vedomý prístup žiaka k činnosti

Štruktúra učiva:

Ovplyvňuje voľbu didaktických metód, technických prostriedkov i tvorbu organizačných foriem vyučovania.

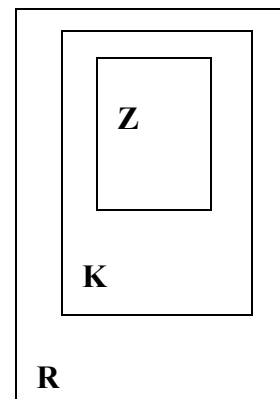
V tejto štruktúre nachádzame:

- javy objektívne: vedomosti, zručnosti, návyky, vzťahy medzi nimi
 - ⇒ vedomosti: faktografické (názvy, údaje, popisy), pojmy (základné, doplňujúce, pomocné)
 - ⇒ zručnosti: intelektuálne, senzorické, motorické
 - ⇒ návyky: myšlienkové, pracovné, hygienické
- javy subjektívne: myšlienkové operácie, učebné postupy, postoje a pod.
 - ⇒ myšlienkové operácie: analýza, syntéza, porovnávanie

- Učivo** - didakticky spracovaný obsah príslušnej vednej disciplíny
- nositeľ informácií, s kt. žiak pracuje a kt. si má osvojiť
 - súbor požiadaviek na žiakove vedomosti a zručnosti
 - netvorí ho jednotlivo izolované poznatky a činnosti, ale ich sústava
 - je to, čo je didakticky prispôsobené školským podmienkam

Druhy učiva:

- **základné učivo: Z**
mal by zvládnuť každý žiak / tradičná škola
orientácia na pamäťové vedomosti
definície, vzorce, poučky, to čo je žiakovi najvzdialenejšie
ponúka relatívne jednoduchú informáciu
- **klúčové učivo: K**
umožňuje vnímať, hľadať súvislosti medzi prvkami zákl. učiva
klúčové väzby – väzby medzi základným učivom
- **rozširujúce učivo: R**

detailnejšie chápanie štruktúry jednotlivých elementov zákl. učiva
konverzácia

Konkretizácia obsahu vzdelávania (UP, VO, učebnice, vzdelávacie štandardy):

Učebné a technické prostriedky vyučovania:

Z hľadiska uplatnenia vo vyučovacom procese:

- A) žiacke pomôcky
- B) pomôcky pre učiteľa

Z hľadiska didaktického:

- ❖ prirodzené,
- ❖ dvojrozmerné (nákresy na tabuli, obrazy, fotografie, učebnice,...),
- ❖ trojrozmerné (torzo ľudského tela, kostra)

Učebnica:

- umožňuje žiakovi pracovať vlastným tempom
- umožňuje viacnásobný kontakt s textom
 - zabudnuté javy si vie opäť vyhľadať
- učí sa triediť hlavné myšlienky od doplnujúcich

Z hľadiska zmyslového orgánu:

Sluchové, hmatové, čuchové, chuťové, zrakové

Didaktická technika:

Auditívna (zvukový prehrávač), vizuálna (diaprojektor), audiovizuálna (videomagnetofón)

Tabule: možno na nej vyvíjať javy v aktuálnom čase

Koncipovanie učiva :

- rôzne spôsoby

a/ lineárne koncipovanie: je historicky najstaršie

- učivo neustále napreduje, nikdy sa nevracia späť

b/ cyklické koncipovanie v určitom časovom úseku preberie určitú tému, vytvára určité cykly

- v určitom momente sa učivo stretáva s novo prebratým učivom
- nová alternatíva od jednoduchšieho k zložitejšiemu

c/ stupňovité koncipovanie

d/ tematicky orientované / integrované vzdelávanie / vytvárame exemplum / exemplárne vyučovanie /

- základom je, že nepozná predmety, hodinové vymedzenia, ale pozná jav / javové vyučovanie /. (príkl. životné prostredie je jav – o ňom bude hovoriť botanik, zoológ, geológ, matematik, fyzik, chemik...
- ponechávame jav vcelku a skúmame ho z rôznych strán

3. VP- sociálnointerakčné hľadisko, pedagogická Vyučovací proces, pojem VP, podmienky VP, priebeh VP, motivácia vo VP, komunikácia, obsahová, vzťahová, procesuálna rovina, (činitele ovplyvňujúce vzájomnú komunikáciu medzi U a Ž, činitele vyplývajúce z osobnosti učiteľa, žiaka), metódy spolupracujúceho správania žiakov

Vyučovací proces je špecifickou formou riadenia, v kt. si žiaci osvojujú vedomosti, zručnosti, návyky, myslenie, pamäť a predstavivosť a učiteľia im na túto činnosť vytvárajú podmienky. Je to proces, v kt. do komunikačného kontaktu za účelom prenosu informácií vstupuje žiak a učiteľ.

Úlohy vyučovacieho procesu :

- *vybaviť žiakov sústavou základných vedomostí*
- *vytvoriť sústavu praktických zručností a návykov*
- *naučiť žiakov narábať s metódami práce*
- *vytvoriť podmienky na uplatnenie teoretických vedomostí v praxi*
- *naučiť žiakov teoreticky zdôvodňovať praktické skúsenosti*
- *naučiť žiakov vnímať jednotlivosti ako súčasť celku*

- Charakteristickým znakom vyučovacieho procesu je prítomnosť protikladov: vedomosť – nevedomosť, známe – neznáme, chuť – nechť, kt. v psychike žiakov vyvolávajú napätie a dynamizujú procesy učenia a vyučovania.

Podmienky VP:

- zastrešujú celý supersystém
 - určujú za akých podmienok bude pracovať Ž aj U, ako sa budú dosahovať ciele
 - vytvárajú predpoklad pre žiakovu aktivitu
- 1) Prírodné (prírodné): biologické, historické, ekonomické, politické. Sú v jednom celku.
 - 2) Sociálne: Predurčujú samotní ľudia, kt. vytvárajú intelektuálne pozadie príslušnej society. Tu sa nachádzajú všetci členovia ale aj konkrétny jedinec.

A – Vonkajšie: intelektuálne pozadie triedy (rodina). Majú negatívny vplyv

- *prírodné*
- *spoločenské*

B – Vnútorne: sú bio-ps. charakteru, charakterizujú každého z nás

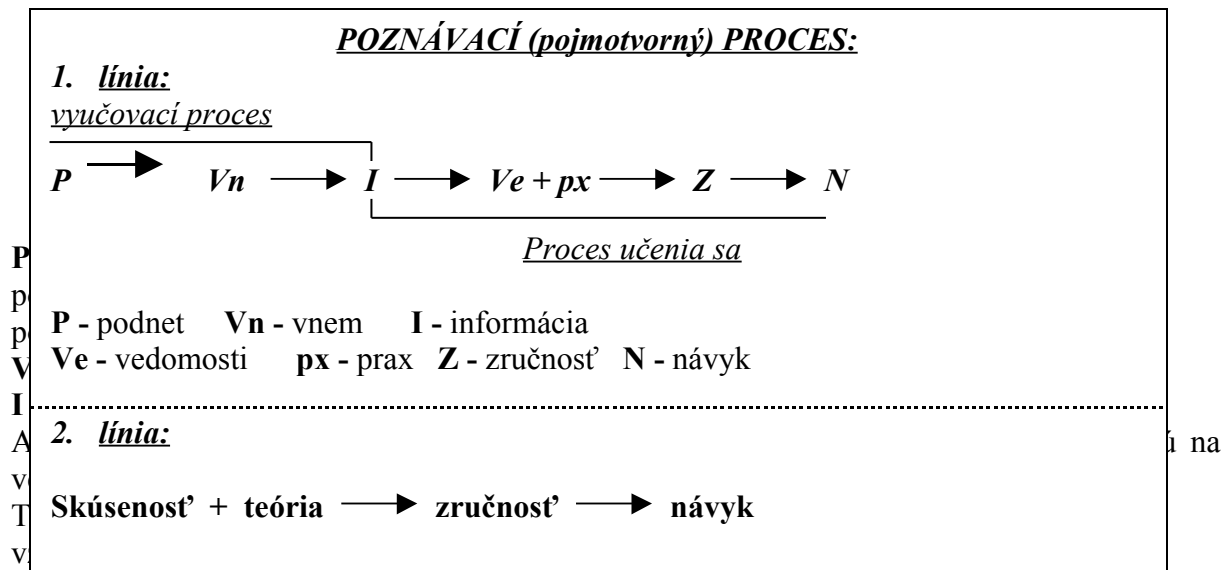
- biologické
- psychologické

Činitele efektívnosti:

- *vnútorné* - viažu sa na žiakovu psychiku
- sú založené na spoločných záujmoch a snahách učiteľa a žiakov

Podľa „Rubinštajrovej teórie lomu“ je potrebné zabezpečiť, aby sa žiak dostal do kontaktu s primerane silným, zaujímavým a dostatočne dlho pôsobiacim zdrojom informácií (vonkajší

podnet), kt. vyvolá vnem. Vnem sa mení na informáciu, žiak si ju zapamätá, získava pamäťové vedomosti a uloží si ich do určitého systému.

Výsledkom poznávacieho procesu je *poznatok*. Každý proces pozostáva z vedomostí, zručností a návyku.

Úlohou **Poznávacieho (pojmotvorného) procesu** je vyvodit' pojem, lebo samotný pojem je nositeľom javu. Nositeľom pojmu je slovo. SLOVO – POJEM – JAV

1. línia: na začiatku je teória

Používa sa v školách, ale užitočná je 2. línia, lebo začína so skúsenosťou.

2. línia: na začiatku je prax

praktická skúsenosť je na začiatku poznávacieho procesu. Skúsenosť sa musí spojiť s teóriou, kt. žiaci premenia na vedomosti teoret. povahy. Ich kombináciou vzniká zručnosť a opakovaním návyky. Začína od skúsenosti.

- **vonkajšie** – sú ovplyvnené učebným materiálom, vybavenosťou školy
 - sú to objektívne činitele, rovnako významné ako aj vnútorné
 - patrí sem:
 1. forma učebného materiálu: skúmame, či je učebný materiál efektívny
 2. náročnosť, ťažkosť materiálu: vplýva na efektívnosť, rýchlosť, správnosť jeho osvojenia
 3. významnosť uč. materiálu: aké informácie ovplyvňujú učebnú a vyučovaciu činnosť (poznávacia, etická, praktická, estetická, sociálna, emocionálna, formatívna)
 4. zmysluplnosť učiva: „triáda vzťahov“ medzi skúsenosťami, vedomosťami a novým učivom
 5. štruktúra učebného materiálu: povaha vzťahov medzi jednotlivými elementmi, kt. tvoria materiál. Sú to tzv. „asociačné vzťahy“
 6. rozsah uč. materiálu: je určený počtom prvkov v skupine, závisí od schopností učiteľa vyčleniť učivo základné, kľúčové, rozširujúce
- **procesuálne** – ovplyvňujú riadiacu zložku vyučovacieho procesu. Dominantné miesto má učiteľ, kt.:
 - dynamizuje všetky elementy, analyzuje obsah učiva, didakticky ho spracúva a stanovuje ciele, skúma prvky, hľadá metódy, zadáva úlohy, riadi diagnostické

- zabezpečenie prvotného kontaktu žiaka s obsahom učiva
- pre žiaka má poznávací (kognitívny) význam
- má teoretickú aj praktickú podobu
- učivo môžeme exponovať: induktívne alebo deduktívne (slovné, názorné, teoretické, praktické)
- v tejto etape je najvýznamnejší a najzložitejší „pojmotvorný proces“, kt. závisí od:
 - ⇒ druhu predmetu, charakteru učiva, mentálnej vyspelosti žiakov a pod.
 - ⇒ Pojem: je základnou formou myslenia. Je vyjadrený slovom, tzn. slovo je nositeľom pojmu. Je to dynamický útvar, má svoju štruktúru a obsah.
 - ⇒ Osobitosti pojmu: môže označovať jedinečný predmet, môže byť výsledkom zovšeobecnenia, Pojmy sa môžu vytvárať pozorovaním predmetov a javov, alebo manipuláciou (narábaním s vecou, predmetom)
 - ⇒ Vytváranie pojmu smeruje: *od javu k podstate, a od podstaty k praxi!!!*

3. Fixačná etapa:

- Jej úlohou je utvrdiť, spevniť vedomosti, stabilizovať prijaté informácie
- Vytvára podmienky na postupné zvnútorňovanie obsahu učiva, premenu inf. na vedomosť
- Poskytuje učiteľovi ale aj žiakom inf. o zvládnutí exponovaného učiva
- Pomocou spätnej väzby odhalí nedostatky, ponúka spôsoby na ich odstránenie
- prostredníctvom utvrdenia zabezpečiť tok spätno-väzbových informácií /človeka informujú o určitom stave, jave /
- spätná väzba má 2 podoby :
 - ⇒ *vonkajšia* – vzniká, keď učiteľ po prebratí učiva komunikuje so žiakmi, následne vzniká vnútorná väzba
 - ⇒ *vnútorná* - žiak si uvedomí, čo má zvládnuť a čomu musí venovať pozornosť v príprave. Obe väzby môžu niesť aj negatívne informácie
- Prepojenie expozície s fixáciou / ak pri exponovaní použijeme slovo, pri fixovaní musíme použiť iné metódy – inf. bude dokonalejšia /
- Fixačná metóda utvrdzuje učivo, ale zároveň niektorým žiakom slúži ako etapa expozičná
- Spätná väzba vrcholí aj v etape diagnostickej

4. Diagnostickej etapa:

- umožňuje učiteľovi zistiť stav a úroveň vedomostí, zručností, návykov a postojov, stanoviť ich diagnózu

Spätná väzba :

- *Diagnostika*: veda, kt. sa zaoberá diagnostikovaním, zisťovaním stavu vedomostí a zručností v učebnom procese
- *Diagnostikovanie* – je proces zameraný na zisťovanie určitého javu alebo súboru javov (príkl.: Zisťujem ňou úroveň vedomostí, zručností, návykov apod.)
- *Diagnóza* – je výsledkom diagnostikovania

Do školy je potrebné zaviesť :

Axiologizáciu – proces zameraný na zisťovanie hodnôt

- je presne taká činnosť, pri kt. zohľadňujeme určité zmeny z hľadiska vývinu, súčasný stav a perspektívu

- pri axiologizácii porovnávame to, čo bolo v minulosti s tým, čo je v súčasnosti – je to pre žiaka veľmi dôležité (Zelina - „, Stratégia rozvoja osobnosti dieťa,„)/

Hodnotenie žiackeho výkonu :

- *čo bolo dobré vo výkone*
- *prečo hodnotím to, čo hodnotím pozitívne*
- *zaoberám sa javom, ako to pozitívne môžem ďalej skvalitniť*
- *zaujať stanovisko, kedy určitý jav môže prerásť do negatívnej podoby*
- *čo bolo zlé vo výkone*
- *ako to zlo je možné napraviť*
- *prečo určitý výkon považujem za zlý*

hodnotím preto, aby žiak spoznával sám seba

5. Aplikačná etapa:

- zabezpečujeme syntézu teórie do praxe, zabezpečujeme zmenu náhľadu na osvojené učivo
- —II— praktické uplatnenie získaných vedomostí, zručností a návykov v praxi
- častokrát nekončí na vyučovacej hodine – prechádza do domácej prípravy
- ak prerastie do domácej prípravy, pripravuje sa vstup do nového vyučovacieho procesu
- svojou funkciou je schopná otvoriť vyučovací proces
- DÚ: rozvíjajú pracovitosť, zodpovednosť, iniciujú rozvoj záujmov, formujú aktivitu a tvorivosť, sú nositeľmi autoregulačných prvkov

Zákonitosti vyučovacieho procesu

- tvoria objektívnu zložku didaktickej zásady.
- dávajú vyučovaciemu procesu charakteristickú podobu

Zákonitosť :

- *poznávacia*
- *psychologická*
- *logická*
- *kybernetická*

Motivácia vo vyučovacom procese

- zabezpečuje koncentráciu žiakov na určitú činnosť
- vyvoláva určité napätie a prostredníctvom napätia záujem o činnosť
- vytvára podmienky pre aktivitu žiakov

Vyučovací proces – sociálno – interakčné hľadisko

Neformálne interpersonálne vzťahy založené na:

- *vzájomnej dôvere*
- *rešpektovaní individuality každého žiaka*
- *vytvorení prostredia vzájomnej spolupráce*
- *spolupráca s rodičmi*
- *spolupráca medzi učiteľmi*

Interpersonálne vzťahy formujú dôveru žiaka vo vlastné sily a schopnosti.

Pedagogická komunikácia, obsahová, vzťahová, procesuálna rovina pedagogickej komunikácie

Činitele ovplyvňujúce vzájomnú komunikáciu medzi učiteľom a žiakom :

Vzťah učiteľa a žiaka vyplýva z výchovno-vzdelávacieho procesu v škole. Žiak sa aktívne podieľa na procese výchovy a vzdelávania, ktoré riadi, organizuje a usmerňuje učiteľ.

Vzťah učiteľa k žiakovi sa charakterizuje ako prežívaci, hodnotiaci a citový postoj, ktorý vyplýva z učiteľovho hodnotenia žiaka.

Učiteľ hodnotí výsledky v škole, ale aj osobné ľudské vlastnosti

činitele ovplyvňujúce vzájomnú komunikáciu medzi učiteľom a žiakom:

vychádzajú z humanizácie vzťahu učiteľa a žiaka :

- ide o zlepšenie vzťahu učiteľa a žiaka / nechať priestor žiakom na aktivitu, odbúrať nadradenosť nad žiakom /
- učiteľ vníma žiaka ako rovnocenného partnera
- verbálne prejavy učiteľa / úsmev, dobrá nálada... /
- empatia, akceptácia, starostlivosť

činitele vyplývajúce z osobnosti učiteľa:

Komplexný učiteľ : (podľa Lászla)

- dokáže javy vnímať v ich súvislostiach
- nikdy nedefinuje javy ako nemenné, v hotovej podobe, ale definuje každý jav v zreteľnej štruktúre / aby žiak v definícii videl zreteľnú stavbu, systém /
- vždy rozvíja v žiakovi tie osobnostné hodnoty, ktoré sú ďalej rozvíjateľné, ktoré sú v aktuálnom čase dynamické
- uznáva každého žiaka ako jedinečnú osobnosť s neopakovateľným potenciálom
- vo výchovnom procese ovplyvňuje všetky zložky osobnosti človeka / cieľovú, sociálnu, vedomostnú /
- každému žiakovi dokáže vytvoriť také príležitosti pre prácu, v ktorých žiak bude schopný pracovať jemu vlastným spôsobom
- uvedomuje si, že vyučovacím procesom nekončí proces rozvoja osobnosti žiaka / je to celoživotný proces, na ktorý ho učiteľ vedome pripravuje /
- vždy vytvára atmosféru vzájomnej dôvery – základom je chápanie práv a povinností, presné vymedzenie práv a povinností a sústavný kontakt na tieto práva a povinnosti / vzájomné rešpektovanie učiteľa a žiaka /
- využíva a formuje dobré vzťahy medzi jednotlivými predmetmi, ale vníma, rešpektuje iné predmety, ktoré vplývajú na osobnosť žiaka
- účelne pracuje so spätnou väzbou. Aby jej mal čo najviac, tak formuje štandardné a neštandardné situácie pre osoh spätnej väzby / u žiaka je podstatné, čo bolo na výkone dobré, prečo to bolo dobré, ako je možno dobro skvalitniť /
- hľadá a formuje vyvážené vertikálne a horizontálne väzby vo vyučovacom procese
- dokáže pracovať so žiakmi facilitatívne / prispôsobuje učivo žiakom /

Podľa Zelinu:

- integrovane vnímať žiaka
- chápať žiaka ako súčasť prírodno-sociálneho systému
- jednotlivosti vnímať ako súčasť celku
- predvídať, funkčne a primerane komunikovať
- vcítiť sa do rozmanitých situácií
- formovať mikroklímu
- tvoriť hodnoty, kt. pozitívne formujú osobnosť žiaka_

Podľa autorov globálnej výchovy:

- práca so žiakmi v prírodných súvislostiach
- rozvíjať tie javy, kt. sú ďalej rozvíjateľné
- motivovať k práci
- uznávať žiaka ako jedinečnú osobnosť s neopakovateľným potenciálom
- rovnocenne rozvíjať vedomostnú, citovú aj sociálnu zložku osobnosti žiaka

Podľa Ch. Kyriacoua: učiteľ prostredníctvom profesionálneho šarmu je schopný sformovať:

- pozitívnu klímu v učebni
- sústavné procesy
- procesy naklonené záujmom jednotlivcov
- vzťahy medzi žiakmi
- vzťahy medzi učiteľom a žiakom
- procesy smerujúce k sebaúcte žiakov
- vzhlád triedy, upravenosť v obliekaní

Uvedení autori si všímajú nasledovné znaky:

- 1) **profesijná aktivita:** prejavuje sa vo všetkých znakoch a charakteristikách učiteľa
- 2) **odbornosť:** vychádza z kvalifikovanosti, didaktickom spracovaní obsahu učiva, v hľadaní metód a technických prostriedkov práce
- 3) **pedagogický takt:** prejavuje sa vo vzťahoch k žiakom. Tolerancia, humánnosť rešpektovanie osobnosti žiakov, kultúrne a prirodzené správanie, objektívnosť, primeraná náročnosť
- 4) **organizačné predpoklady:** súvisia so všetkými systémami procesného charakteru, kt. zabezpečujú poznávací proces
- 5) **demokratickosť:** prijíma a uznáva názory žiakov, kolektívu. Hľadá východiska vzdelávacích „kríz“. Nepoužíva nariadovanie, prikazujúce a zakazujúce metódy práce
- 6) **komunikatívnosť:** schopnosť prijať a sprostredkovať informácie. Verbálna a neverbálna komunikácia – najmä verbálna spojená s neverbálnou vytvára predpoklady aby si mohli komunikujúci rozumieť. Komunikačné schopnosti učiteľa formujú myslenie žiakov, dotvárajú medziľudské vzťahy, ...
- 7) **náročnosť:** prejav pocitu zodpovednosti za akúkoľvek činnosť. Ovplyvňuje aspiračnú hladinu v triede. Rešpektuje omyl, ale zároveň hľadá príčiny tohto omylu a hľadá spôsoby ako ich odstrániť. Primeraná náročnosť pozitívne podporuje žiacku pozornosť.
- 8) **Vynachádzavosť:** významné uplatnenie má v jednotlivých etapách vyučovacej činnosti. Čím viac je učiteľ vynachádzavejší, tým viac je hodina motivačne pôsobivá.

činitele vyplývajúce z osobnosti žiaka:

- sa vyznačuje veľkou dynamikou spoločenských premien
- učiteľ musí rešpektovať typické charakteristiky jednotlivých vekových kategórií a taktiež individuálne osobitosti osobnosti
- dedičnosť vytvára predpoklady na získanie somatických znakov a predpokladov

Mladší školský vek: búrlivé zmeny v oblasti psychických, citových a vôľových procesov. Začína sa rozvíjať *pamäť* systematická a logická, *pozornosť* je nestála, *emócie* sa prejavujú bezprostredne a rýchlo, *vôľa* sa dá relatívne ľahko ovplyvniť. Významnú úlohu tu zohráva učiteľova autorita.

Stredný školský vek: obdobie dlhodobých konfliktov, najvýraznejšou črtou tohto obdobia je dospievanie. Charakteristická je túžba po samostatnosti, snaha mať svoj vlastný názor. Citlivosť na motiváciu požiadaviek, pamäť je východiskom pre myslenie. V tomto období sa začína špecifikovať oblasť záujmov. Intenzívne sa rozvíja pamäť a myslenie. Učiteľ musí byť k žiakom dôsledný.

Starší školský vek: intenzívny rozvoj psychiky žiaka. Myslenie podporuje pamäť, kt. sa stáva logickejšou. Učebná činnosť žiakov je cieľavedomejšia. Zreteľnejšie sa prejavujú aj niektoré negatívne charakteristiky osobnosti.. Žiaci dokážu zreteľnejšie vytvárať hlbšie sociálne city. Pozitívne vlastnosti sa vedome a cielene rozvíjajú.

Z hľadiska žiackej aktivity a tvorivosti sú u žiakov významné :

- *pamäť*
- *pozornosť*
- *emócie*
- *vôľa*

Žiak získané vedomosti využíva ako nástroj na :

- získavanie informácií z akýchkoľvek zdrojov informácií
- vnútorné spracovanie informácií
- ich využitie v praxi v aktuálnom čase, súvislostiach a podmienkach

Inteligencia:

- každý žiak získava geneticky určitú inteligenciu
- inteligencia u každého žiaka nie je rovnako rozvinutá a významná
- každý má 7 dokázaných inteligencií:
 - **jazyková** – u niektorých je zvlášť vyvinutá / schopnosť učiť sa cudzie pojmy /
 - prejavuje sa aj v hovorenej reči / rečový prejav /
 - **logicko-matematická** – schopnosť zvládnuť nejaké matematické operácie, zvládnuť ich
 - logicky. Muž má 63, žena 20, muž má peniaze, je to logické
 - **priestorovo-vizuálna** – schopnosť predstaviť si javy, ktoré sú vyjadrené logicky / predstava stoličky /
 - **hudobná** – naučiť sa hrať na hudobných nástrojoch môže každý, ale umelec nemôže byť každý. Melodika hlasu v hovorenej reči je podporená hudobnou inteligenciou
 - **pohybová** – učiteľ – buď je rýchly, behá po celej triede, alebo sedí – nie je to správne.
 - učiteľ sa má primerane pohybovať pred žiakmi
 - odlišnosti v telesnej stave šprintérov a vytrvalcov
 - **interpersonálna** – schopnosť nadviazať rýchlo kontakt s druhým

- niektorým chýba spoločnosť, musí byť neustále v nejakej skupine, iný nepotrebuje skupinu
- **osobnosť** – súhrn všetkých 6 predchádzajúcich
- sú tu aj určité špecifiká / nadanie, talent, genialita /
- uvedená inteligencia sa zriedka objaví vyrovnaná vo všetkých častiach, ale treba ju odhadnúť a nasmerovať žiaka

! Nie je možné naučiť každého všetko

Cieľom edukácie je vyformovať komplexnú osobnosť žiaka :

- *schopný kedykoľvek a v akýchkoľvek súvislostiach prijať informácie z rôznych zdrojov informácií*
- *prijaté informácie dokáže premeniť na vedomosti*
- *vedomosti dokáže aplikovať do praxe – základná úloha školy*

Metódy spolupracujúceho správania žiakov

- *pozície osobnosti a neformálne interpersonálne vzťahy*
- *vzťahy založené na vzájomnej dôvere*
- *dôvera žiaka vo vlastné sily a schopnosti*

4. Konceptie vyučovania: slovno-názorné, problémové, programované diferencované, skupinové vyučovanie

- a) **dogmatické** – 9 – 16 st.
- b) **slovno – názorné** - 17 st. až dodnes
- c) **reformné** – 19 st. až dodnes
- d) **problémové** – 19 st. až dodnes
- e) **rozvíjajúce** – 20 st.
- f) **programované** – 20 st.
- g) **alternatívne** – 20 st.
- h) **humanistické** – 20 s.
- i) **diferencované** –
- j) **skupinové**-

a) Dogmatické vyučovanie :

- základ vyučovania – **mechanické pamäťové učenie, dril.**
- dominantné postavenie na hodine mal **učiteľ** / direktívnym spôsobom /.
- vyučovací proces mal **abstraktnú povahu**
- základným prostriedkom výučby je **slovo**

b) Slovno – názorné vyučovanie :

Filozofickým základom tejto koncepcie je materialistická filozofia **F. Bacona**. Základom poznania sú pojmy, odvodené od reálneho sveta.

J. A. Komenský v diele „Veľká didaktika“ sa venoval novým požiadavkám na vyučovací proces:

- do vyučovacieho procesu sa dostáva nielen slovo, ale ja **názornosť a skúsenosť**.
- rešpektoval osobnosť dieťaťa
- zaviedol hromadné vyučovanie, vytvoril ročníky, triedy a vyučovaciu hodinu
- zaviedol vyučovanie pre všetkých bez ohľadu na postavenie
- zaviedol **didaktické zásady: názornosti, vedomosti, postupnosti, sústavnosti, primeranosti, trvácnosti**

J. F. Herbart – jeho práca založená na asociačnej psychológii.

- za základný prvok psychiky človeka považoval predstavy
- vyučovací proces založil na **aperpepcii** / osvojenie si nových predstáv na základe starých, skôr získaných predstáv /.

Vytvoril 4 stupne riadeného vyučovania:

1. **jasnosť** – jasná predstava o učive
2. **asociácia** – združovanie predstáv, aperpepcia
3. **systém** – pochopenie vzťahov
4. **metóda** – aplikácia poznatkov do praxe

Nedostatky slovného – názorného vyučovania :

- ⇒ na vyučovacej hodine sa učiteľ snaží vedomosti odovzdávať, žiaci ich majú prijímať
- ⇒ učiteľ je aktívny, dominantný, žiak je pasívny
- ⇒ vyučovanie má pasívny, verbálny charakter
- ⇒ učiteľ vyžaduje výkon bez omylov
- ⇒ hodnotenie je založené na porovnávaní výkonov žiakov
- ⇒ veľký prísun informácií
- ⇒ žiaci nedokážu využiť poznatky v praxi
- ⇒ výučba je založená na závislostiach nie na súvislostiach!!!

c) Reformné školstvo:

- rešpektovanie osobnosti žiaka
- súlad medzi záujmami a potrebami žiaka
- vyučovanie orientované na získanie skúsenosti
- obojstranná komunikácia medzi učiteľom a žiakom, prevažne horizontálna
- chyba je považovaná za rovnako významný fenomén
- dôraz kladený na vnútornú motiváciu.

d) Problémové vyučovanie:

Pri problémovom vyučovaní je známy vstup aj očakávaný výsledok – neznámy je spôsob riešenia. Je významné len vtedy, ak sú žiaci na veľmi vysokej intelektuálnej úrovni a sú schopní samostatnej práce. Problém je ťažkosť, ktorú treba prekonať od vstupu po dosiahnutie cieľa.

Problém môže byť riešený:

- *pokusom a omylom*
- *postrehom (intuitívne)*
- *analýzou*: najúčinnější spôsob, lebo rozvíja myšlienkové operácie

Proces riešenia problému pozostáva z fáz:

- *stanovenie problému*
- *vymedzenie intelektuálnej ťažkosti*
- *stanovenie hypotéz*
- *overovanie hypotéz*
- *návrat k niektorej z predchádzajúcich fáz / pri chybe /*
- *vyriešenie problému*

e) Rozvíjajúce vyučovanie :

- je založené na vzťahu medzi vyučovaním a vývinom dieťaťa / Vygotský, Piaget/
Vygotský sa neuspokojuje s úrovňou **aktuálneho rozvoja**, sleduje aj úroveň **najbližšieho rozvoja**.

5 základných princípov vyučovacieho procesu podľa Zankova:

- *princíp vysokého stupňa ťažkosti / prekonávanie ťažkostí*
- *princíp vedúcej úlohy teoretických poznatkov / základom je abstraktné myslenie*
- *princíp postupu rýchlym tempom*
- *princíp uvedomelosti / pochopenie zmyslu a významu učiva*
- *princíp rozvoja všetkých žiakov / individuálny prístup*

f) Programované vyučovanie :

- 60 roky 20 str.
 - ide o riadenie vyučovacieho procesu a riadenie učebného procesu žiakov
 - súčasťou je kontrola, resp. spätná väzba, kt. zvyšuje efektívnosť vyuč. procesu
- Teória Presseyho a Skinnera vychádza z behavioristických zákonov učenia

Významné Thorndikove zákony učenia:

- *zákon cviku:* opakovaním sa posilňuje spojenie medzi stimulom a reakciou
- *zákon efektu:* zo spojov kt. vzniknú medzi stimulom a reakciou sú zosilnené tie spoje, kt. vyvolávajú uspokojenie

Tollingerová zhrnula Skinnerové názory do zákonov :

- *učenie je proces proximatívny – postupne sa približuje cieľu*
- *upevňovanie – mení štruktúru správania žiaka*
- *výsledok – závisí od kvality a kvantity fixačného procesu*
- *upevňovaním sa učenie dostáva pod kontrolu vonkajších činiteľov a situácií*
- *fixácia vytvára predpoklady, že to, čo už nastalo môže nastať znova*

Skinnerove princípy programovaného vyučovania :

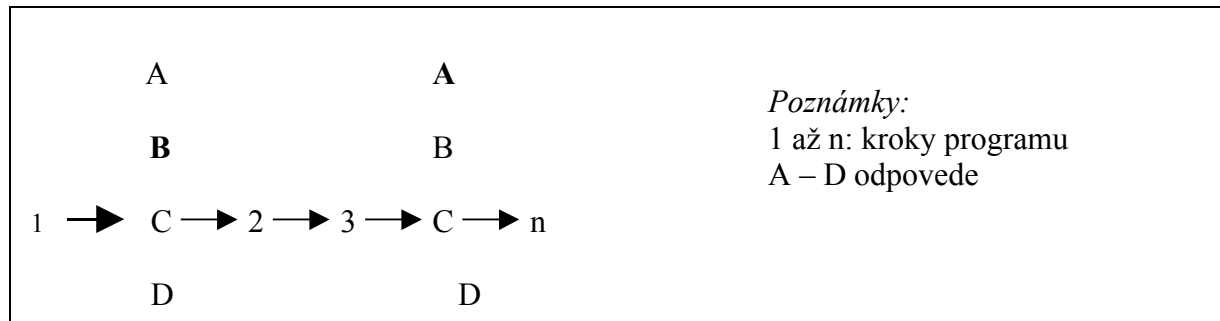
- *princíp aktívnej odpovede*
- *bezprostredného upevňovania*
- *malých krokov – vlastného tempa*
- *riadenia*
- *kontroly a hodnotenia*

Skinnerov lineárny program s TVORBOU ODPOVEDÍ:

1 → 2 → 3 → ...n

1 až n: jednotlivé kroky usporiadané do línie
Každý krok sa skladá: z vysvetlenia, otázky a úlohy

Skinnerov lineárny program s VÝBEROM ODPOVEDÍ:

S. L. Pressey vychádza z Watsonovej teórie učenia, podľa kt. je podmienené učenie sa:

- *zákonom početnosti (častosti)*: čím je početnejšia reakcia na podnet, tým častejšie sa bude uplatňovať pri objavovaní sa tohto podnetu aj v budúcnosti
- *zákonom novosti (čerstvosti)*: nezáleží na počte chybných odpovedí, lebo správna odpoveď bude vždy posledná, najčerstvejšia

Pressey na rozdiel od Skinnera počíta aj s chybou!!!

Vetvený program N. A. Crowdera S VOĽBOU ODPOVEDE :

- počíta sa s možnosťou výskytu chýb
- priebeh riešenia je spracovaný do niekoľkých vetiev (línii)

ADAPTÍVNY PROGRAM zostavený G. Paskom:

- podstatou je práca s úlohami, kt. zodpovedajú žiackym predpokladom
- ak žiak narazí na neprimeranú úlohu, program mu ponúkne inú alternatívu
- dá sa aplikovať do učiacich strojov a do počítačových systémov

h) Humanistické vyučovanie :

- predstavitelia / Zelina / zvyrazňujú kultivačnú funkciu školy.
- Cieľom vzdelávania je kompaktný rozvoj osobnosti žiaka / Klafki /
- akcentuje význam formovania postojov a hodnôt / k sebe, k iným ľuďom, k spoločnosti, a k svetu ako celku
- odlišne chápe pozíciu učiteľa a žiaka na vyučovacej hodine
- akcentuje význam formovania postojov a hodnôt
- žiak vie využívať informácie pre seba
- umožňuje žiakovi hľadať a konštruovať svoje vlastné vedomosti
- skúmanie javov v súvislostiach
- vyvážený vzťah medzi učiteľom a žiakom

Humánna výučba kladie dôraz na :

- **individuálnu (samostatnú)**
- **kompetitívnu (súťaživú)**
- **kooperatívnu (spolupracujúcu) prácu žiakov**

i) Diferencované vyučovanie / patrí medzi organizačné formy vyučovania /

Diferenciáciu z psychologického hľadiska orientujeme na :

- *žiakovu zameranosť, postoje, záujmy*
- *žiakove špeciálne schopnosti*
- *žiakove charakterové schopnosti*

Diferenciácia môže byť :

A/ Vonkajšia

- *druh, zameranosť školy*
- *ročník*
- *trieda*
- *oddelenie*

B/ Vnútná

C/ Kvalitatívna

D/ Kvantitatívna

E/ Horizontálna

F/ Vertikálna

Pri diferencovanom vyučovaní učiteľ uplatňuje okrem tradičných metód práce :

- *metódu dvojakého vysvetľovania*
- *žiaci sú rozdelení do dvoch a viacerých skupín*
- *metóda predĺženého vysvetľovania*
- *učiteľ pracuje frontálne s celou triedou*

j) Skupinové vyučovanie / patrí medzi organizačné formy vyučovania /

- *je zamerané na modifikáciu tradičných foriem vyučovania*

Cousinet obsah vyučovania delí do 4 kategórií :

- *práce prírodovedné*
- *práce zemepisné*
- *meranie a matematika*
- *historické práce*

Skupiny môžu vzniknúť **spontánne alebo regulovane**

Druhy skupinovej práce :

- *jednotná sk. práca*
- *diferencovaná sk. práca*
- *každá sk. rieši časť spoločnej úlohy*

- každá sk. rieši rovnakú úlohu, ale z iného aspektu
- každý jednotlivec sk. rieši vlastnú úlohu

Výhody sk. práce :

- vytvára podmienky pre spoluprácu
- umožňuje diferencovať obsah a metódy práce
- vytvára podmienky na aktivitu a tvorivosť

Nevýhody sk. práce :

- náročnosť na prípravu učiteľa
- náročnosť na materiálne vybavenie školy
- náročnosť na riadenie vyučovacieho procesu

5. Vyučovacie a učebné metódy, klasifikácia, výber metód, charakteristika VM, aktivizujúce vyučovacie metódy. Diskusné, situačné, inscenačné, didaktické hry

Technológia učenia sa a vyučovania:

- sa zaoberá procesuálnym usporiadaním metód, foriem, technických prostriedkov a do učebných a racionálnych javov, pričom rešpektujú všeobecne platné princípy a didaktické zásady tak, aby bol dosiahnutý cieľ procesu učenia sa a vyučovania.

Význam a systém didaktických metód :

- z hľadiska technológie učenia sa a vyučovacieho procesu majú metódy kľúčové postavenie
- je to určitá cesta, prostredníctvom kt. dosahujeme ciele a tým manipulujeme s učivom
- je to určitý prostriedok, ktorý umožňuje učiteľovi narábať s učivom
- dynamizujú obsah učenia sa a vyučovania, aktivizujú činnosť žiaka a učiteľa
- didakticky dotvárajú obsah učiva

Dvojfunkčnosť didaktických metód:

Metóda ovplyvňuje stránku vyučovacieho procesu, sprístupňuje učivo, vytvára podmienky na prácu

a/ vyučovacia

b/ funkcia učenia sa

Súčasný trend :

- je zaradiť metódy do prirodzenej súčasť učiva
- aby sa obsah učiva spájal s metódou práce
- úlohou tejto integrácie je naučiť sa využívať osvojené učivo pre svoje potreby
- cieľom je naučiť žiaka narábať s učivom
- učiteľ musí vedieť ponúknuť žiakovi rôzne metódy podľa jeho schopností

- vie ich aplikovať do praxe.

Klasifikácia (systém) didaktických metód :

5 aspektov podľa kt. zaraďujeme metódy do systému:

1. **Didaktický aspekt** – metódy zabezpečia prísun informácií zo zdroja informácií
2. **Psychologický aspekt** – rešpektuje rozumové aktivity žiakov
3. **Logický aspekt** – umožní žiakom spoznávať vnútornú štruktúru javu a pritom využíva rôzne myšlienkové operácie
4. **Procesuálny aspekt** – zohľadňuje určité funkcie metód v rôznych etapách vyučovacieho procesu
5. **Organizačný aspekt** – zabezpečuje riadenie aktivity učiteľa a žiaka

1. **Didaktický aspekt** : Sú rozčlenené do 3 skupín :

- **SLOVNÉ**

hovoreného slova – MONOLOGICKÉ / vysvetľovanie, prednáška, opis /

- DIALOGICKÉ / diskusia: je uvedená úvodným slovom, rozhovor/

písaného slova – PÍSANIE / slová píšeme /

-ČÍTANIE / slová čítame /

grafického znázornenia / iné symboly než je slovo alebo písmeno: mapy /

Príkl. najčastejšia metóda monologická je vysvetľovanie, potom opis. Dialogická: rozhovor viazaný (otázka odpoveď) a voľný (triednická hodina). Pri čítaní aj písaní pracujeme so slovom. Tu sa spájajú 2 metódy: metóda hovoreného a písaného slova. Tejto kombinácií hovorme – **Metodický obrat** – kombinácia dvoch alebo viacerých metód

- robí sa na skvalitnenie metódy
- kombinujeme dve rozdielne metódy – má to význam
- kombinujeme vyššie postavené metódy s nižšími. Čím je rozdiel väčší, tým je metóda lepšia

- **NÁZORNO - DEMONŠTRAČNÉ**

- majú zabezpečiť tok informácií

- POZOROVANIE

- najmenej presná a najpoužívanější metóda
- odkrývame len vonkajšie znaky a nevieme preniknúť do vnútornej podstaty javu

3 druhy pozorovania :

úmyselné

neúmyselné: vyberiem si náhodný program

poúmyselné: napr. prepínam programy na TV, nič ma nezaujíma, tak sa vrátim na ten, kt. ma ako tak zaujal

- POROVNÁVANIE

patrí tam :

statická projekcia – premietanie nepohyblivých obrázkov

dynamická projekcia – premietanie pohyblivých obrázkov

demonštrácia – orientovanie žiakov na detaily z nejakého celku

predvádzanie – je dynamická metóda, zabezpečuje prísun informácií o určitom jave vo funkčných súvislostiach

Príkl: rozdiel medzi demonštráciou a predvádzaním: ukazujem deťom sústavu prehltania, potom im predvediem kazetu, kde vidia ako človek prehltá

• PRAKTICKÉ METÓDY

nácvik – úlohou je zabezpečiť prvotný kontakt žiaka s reálnou činnosťou

cvičenie – fixujeme to, čo som si osvojil nácvikom

tréning – precvičovanie nácviku tréningom, skvalitnenie a udržiavanie určitej úrovne

2. *Psychologický aspekt:* 2 základné skupiny :

1. *Produkčné metódy*

- sú založené na myšlienkových aktivitách
- zabezpečujú produkovanie myšlienkových celkov
- patria sem všetky metódy logického aspektu

2. *Reprodukčné metódy* –

- také metódy, ktoré zabezpečujú mechanické spracovanie informácií a ich zrkadlové reprodukovanie. **Dril** – najčastejšia metóda. Prostredníctvom nej som schopný naučiť sa aj to, čomu vôbec nerozumiem.

3. *Logický aspekt:*

1. *analýza* – rozdeľujeme celok na časti

2. *syntéza* – z častí vytvárame celok

3. *analyticko – syntetická metóda* - analyzujeme niektoré elementy v celku, o ktorých si myslíme, že sú významné z hľadiska následnej metódy. Je to rýchla metóda, ale nie veľmi presná. Pri jej uplatnení je úlohou vrátiť sa k určitým spätným väzbám.

- sú viazané na myšlienkové aktivity – tvorivý prístup k javom

Myšlienkové operácie:

V systéme konania človeka sa definujú myšlienkové operácie, kt. síce nie sú bezprostrednými metódami, ale sú to postupy, kt. sú súčasťou každej metódy. Myšlienková operácia dotvára podobu každej metódy, ale sama nemá zmysel. Sú to:

Indukcia – postup zameraný od konkrétneho k abstraktnému, blízkeho k vzdialenému, od známeho k neznámemu

Dedukcia – opak indukcie, od teórie k práci, od vzdialeného k blízkeho

Myšlienková operácia je POSTUP!!!

4. *Procesuálny aspekt:*

- umožňuje vnímať javy z hľadiska etáp vyučovania
- v rámci etáp metódy zabezpečujú funkciu týchto etáp vyučovania

Etapy:

Motivačná

Expozičná

Fixačná

Diagnostická

Aplikačná

Z procesuálneho aspektu zabezpečujeme metódy z prvého aspektu / didaktického /.

Sú používané na zabezpečenie funkcie etáp.

5. Organizačný aspekt

- nimi usmerňujeme a riadime činnosť žiakov

Druhy :

Pozorovanie

Porovnávanie

Metódy pedagogického merania: je to určitá skupina štatistických metód, kt. porovnávajú, odmeriavajú vlastnosti javu a štatisticky tento jav vyjadria. Patria sem:

Genetická metóda – základom je genéza (história) určitého javu

Metódy diagnostické – vyjadrenie určitého názoru na skúmaný jav

Pri kombinovaní genetickej metódy diagnostikovaním budeme porovnávať výkony u žiakov z historického aspektu. Posúdime žiaka aký bol v minulosti, aký je teraz a akú má perspektívu pre ďalší rozvoj. Touto kombináciou výrazným spôsobom ovplyvňujeme aspiráciu tendencie žiaka.

Prognostické metódy :

- cieľom je vyjadriť určitý názor na daný jav
- pri porovnávaní genetickej metódy s diagnostikovaním budeme porovnávať výkony žiakov z historického aspektu
- posúdime žiaka, aký bol v minulosti, aký je teraz a akú má perspektívu pre ďalší rozvoj
- touto kombináciou naznačujeme žiakovi aspiračnú úroveň / čo môže dosiahnuť alebo čo je pre neho vzdialené /.

Výber a charakteristika didaktických metód :

O výbere metód rozhoduje niekoľko faktorov :

- **obsah, cieľ, intelektuálne pozadie triedy, psychologické rozpoloženie žiaka, učiteľa a pod.**

Vzťahy medzi zásadami a metódami :

- **zásada názornosti** – preferuje metódy, ktoré umožnia bezprostredný zmyslový kontakt žiaka s učivom
- **z. aktivity** – sú metódy, ktoré umožnia žiakovi vyniknúť
- **z. sústavnosti a systematickosti** - metóda nenaruší vedecké a logické usporiadanie prvkov
- **trvácnosti** –
- **primeranosti a individuálizácie** – práca s učivom podľa žiakovej individuality

Aktivizujúce vyučovacie metódy. Diskusné, situačné, inscenačné, didaktické hry:

Charakteristika niektorých metód :

+ **metóda pokusu a omylu** - je funkčná v praxi, ale aj v bežnom živote

+ **slovné metódy** –

- rozprávanie – má nenáročnú štruktúru
- rozhovor – je založená na otázke, ktorou učiteľ aktivizuje žiaka / otázky – ústredné, riadiace, zisťovacie, porovnávacie, opakovacie /. Rozhovor môže byť : **heuristický, sokratický, katechický, repetitorský**

- + **práca s učebnicou** – umožňuje žiakovi pracovať vlastným tempom
- + **demonštračné metódy** – umožňujú žiakom vnímať bezprostredne učivo
- + **praktické metódy** – integrujú zmyslovo-motorické a teoreticko-praktické skúsenosti
- + **brainstormingová metóda** – založená na hravosti, fantázií
- + **metóda Philips 66** – žiaci riešia problémy v 6 členných skupinách
- + **Gordonova metóda** – žiaci hľadajú jediné originálne riešenie
- + **hobo metóda** – kombinácia diskusie, prednášky s individuálnym štúdiom
- + **situačné metódy** – vychádzajú z riešenia konkrétnej situácie
- + **Didaktické hry** – založená na činnostiach, ktoré sa realizujú súťažami
- + **inscenačné metódy** – sú blízke didaktickým hrám

6. Organizačné formy vyučovania

- novú organizačnú formu vyučovania teoreticky objasnil a prakticky zavádzal **J.A. Komenský**. Navrhol, aby sa žiaci rozdelili do tried a aby sa vhodne rozdelil školský rok, týždeň a deň. Oproti stredovekému individuálnemu vyučovaniu vytýčil požiadavky **kolektívneho vyučovania**.
 - chápe sa tým tvarová ohraničenosť, ucelenosť, organizovanosť
 - predstavujú organizačné usporiadanie obsahu vyučovania, učebných metód, tech. prostriedkov, rešpektovanie didaktických zásad a zákonitosti vyučovania
- Organizačné formy sa menili v závislosti od činiteľov, ktoré ich tvoria / obsah, metóda, technický prostriedok /.

System organizačných foriem a ich charakteristika :

1. Organizačné formy podľa vzťahu k osobnosti žiaka :
 - **individuálne vyučovanie**
 - **individualizované vyučovanie**
 - **párové vyučovanie**
 - **skupinové vyučovanie / 3 – 7 žiakov /**
 - **tímové vyučovanie / 8 – 15 žiakov /**
 - **hromadné vyučovanie / viac ako 15 žiakov /**
 - **zmiešané vyučovanie**
2. Organizačné formy podľa charakteru prostredia :
 - **vyučovanie v klasickej učebni**
 - **vyučovanie v špeciálnych učebniach**
 - **vyučovanie v laboratóriách**
 - **vyučovanie v knižniciach a múzeách**
 - **vyučovanie v dielňach a na školskom pozemku**
 - **vychádzka alebo exkurzia**
 - **domáca úloha**
3. Organizačné formy podľa dĺžky trvania :
 - **vyučovacia jednotka / 45 min. /**
 - **skrátaná vyučovacia jednotka**
 - **dvojhodinová vyučovacia jednotka**
 - **vysokoškolský seminár**

- **špeciálne kurzy**

Charakteristika niektorých organizačných foriem :

1. Vyučovacia jednotka :

- základná forma hromadného vyučovania / 45 min. /
- Typy vyučovacích hodín podľa prevládajúcich činností :
- *hodina motivačná, expozičná, fixačná diagnostická, aplikačná*
 - *hodina kombinovaná*

Typy výučby podľa Maňáka :

- *informatívna* – zdrojom inf. je učiteľ
- *heuristická* – zameraná na objavovanie, výskumnú činnosť žiakov
- *produkčná* – orientovaná na praktické aktivity žiakov
- *regulatívna* – charakteristická využívaním počítačov apod.

2. Skupinové vyučovanie :

- je zamerané na modifikáciu tradičných foriem vyučovania
- Cousinet obsah vyučovania delí do 4 kategórií :

- *práce prírodovedné*
- *práce zemepisné*
- *meranie a matematika*
- *historické práce*

Skupiny môžu vzniknúť **spontánne alebo regulovane**

Druhy skupinovej práce :

- *jednotná sk. práca*
- *diferencovaná sk. práca*
- *každá sk. rieši časť spoločnej úlohy*
- *každá sk. rieši rovnakú úlohu, ale z iného aspektu*
- *každý jednotlivec sk. rieši vlastnú úlohu; _____*

Výhody sk. práce :

- *vytvára podmienky na spoluprácu*
- *umožňuje diferencovať obsah a metódy práce*
- *vytvára podmienky na aktivitu a tvorivosť*

Nevýhody sk. práce :

- *náročnosť na učiteľovu prípravu*
- *náročnosť na materiálne vybavenie školy*
- *náročnosť riadenia vyučovacieho procesu*

3. Domáce úlohy :

Druhy domácich úloh :

- *DÚ podľa charakteru predmetov / matematika, fyzika.../*
- *DÚ podľa vzťahu k etape vyučovania / motivačná, expozičná, diagnostická, fixačná, aplikačná /*
- *DÚ podľa funkcie vo výchovno-vzdelávacom procese*

- *DÚ podľa miery samostatnosti žiakov / pamäťové, reprodukčné.../*
- *DÚ podľa vzťahu k jednotlivcovi k skupine*

Formy DÚ :

- *podľa spôsobu realizácie / písomné, ústne.../*
- *podľa použitých pomôcok / učebnice.../*
- *podľa použitých metód / úlohy na pozorovanie.../*
- *podľa časového hľadiska / krátkodobé, dlhodobé.../*
- *podľa tematického obsahu / monotematické, komplexné.../*
- *kombinované*

4. Diferencované vyučovanie :

Diferenciáciu z psychologického hľadiska orientujeme na :

- *žiakovu zameranosť, postoje, záujmy*
- *žiakove špeciálne schopnosti*
- *žiakove charakterové schopnosti*

Diferenciácia môže byť :

a/ vonkajšia –

- *druh, zameranie školy, ročník, trieda, oddelenie*

b/ vnútorná

c/ kvalitatívna

d/ kvantitatívna

e/ horizontálna

f/ vertikálna

Pri diferencovanom vyučovaní učiteľ uplatňuje okrem tradičných metód práce :

- *metódu dvojakého vysvetľovania*
- *žiaci sú rozdelení do dvoch a viacerých skupín*
- *metóda predĺženého vysvetľovania*
- *učiteľ pracuje frontálne s celou triedou*

7. Hodnotenie žiakov (formatívne, sumatívne)

Zabezpečuje spätno – väzbové informácie, spoznáva osobnosť žiaka

Princípom hodnotenia je **porovnávanie** objektu hodnotenia s reálnym alebo ideálnym vzorom, hodnotou vnímanou tým, kto hodnotí. Je to overovanie výsledkov učebnej činnosti má byť neoddeliteľnou súčasťou všetkej vyučovacej činnosti učiteľa. V záverečnej etape sa uskutočňuje vo forme skúšania, kt. sa často spája s klasifikáciou.

Učiteľ môže porovnávať :

- *s objektívnou normou* – porovnávanie žiaka s normami, ktoré sú šandarizované /testy/
- *so subjektívnou normou* – porovnávanie žiaka s ideálnou predstavou úspešného žiaka
- *s iným subjektom* – porovnávanie žiaka s iným žiakom
- *so subjektom samotným* – porovnávanie žiaka s úrovňou vlastných možností

Typy hodnotenia:

A/ SUMATÍVNE – hodnotenie výsledkov výučby / vyhovel – nevyhovel, postupuje – nepostupuje, vynikajúci, neschopný /

B/ **FORMATÍVNE** – hodnotenie je priebežné, ktorého cieľom je získať informácie o aktuálnom stave, diagnostikovať odchýlky, chyby, aby sa mohol žiak na ne upozorniť a aby sa mohli včas odstrániť

Zásady humanisticky orientovaného hodnotenia :

1. **individuálny prístup v hodnotení** / hodnotiť podľa možností a schopností /
2. **otvorenosť hodnotenia** / preferovanie formatívneho hodnotenia /
3. **pozitívna orientácia hodnotenia** / dávať diferencované úlohy, aby mohlo byť každé dieťa úspešné /
4. **komplexnosť hodnotenia** / hodnotenie zamerané na celostný rozvoj /
5. **tendencie k sebahodnoteniu** / dieťa sa aktívne podieľa na tvorbe kritérií hodnotenia /
6. **objektívizácia hodnotenia** / obmedzenie vlastných subjektívnych vplyvov hodnotenia /

Subjektívnosť hodnotenia, vplyvy učiteľa na hodnotenie, chyby hodnotenia:

Preferenčné postoje : je to určitá prevládajúca zameranosť učiteľa na niektorých žiakov, či už v pozitívnom alebo v negatívnom slova zmysle.

U žiakov vyvoláva pocity nespravodlivosti, solidarity s podceňovanými spolužiakmi
Často bývajú nevedomé a odrážajú navyknuté sklony k druhým ľuďom.

Subjektívne chyby hodnotenia :

- **schématické typizovanie – škatuľkovanie**
- **haló efekt** / vplyv prvého dojmu /
- **očakávania učiteľov**
- **chyby atribúcie** / vplyv prvého dojmu /
- **predsudky**
- **neschopnosť empatie**
- **sympatie antipatie**
- **vplyv povahy učiteľa**

Fázy pri hodnotení:

- ❖ **priebežná kontrola:** má osobitnú úlohu pri výklade nového učiva a jeho prvotnom upevňovaní. Jej funkcia je prevažne diagnostická, a obyčajne sa nespája s klasifikáciou
- ❖ **orientačné skúšanie:** spája sa s priebežným opakovaním a precvičovaním
- ❖ **prospechové skúšanie:** je najdôležitejším článkom systému skúšania. Súvisí so súhrnným opakovaním a precvičovaním. Je spojené s klasifikáciou
- ❖ **záverečné skúšanie:** nadväzuje na záverečné opakovanie a precvičovanie učiva. Je najdôležitejšie

8. Rozvoj pedagogických zručností učiteľa

Pedagogické zručnosti učiteľa patria medzi spôsobilosti učiteľa :

Spôsobilosti učiteľa :

- **pedagogická spôsobilosť ako nadobudnutá profesionalita** – aprobácia nadobudnutá štúdiom
- **pedagogická spôsobilosť** – je vyjadrením konkrétnej spôsobilosti túto profesiu vykonávať

- **učiteľská spôsobilosť** – určité vlohy, schopnosti rozvinuté a kultivované prostredníctvom vedomostí
- **učiteľské zručnosti** - sú praxou nadobudnuté psychomotorické, intelektuálne znalosti bez osobitnej prípravy

Zložky uč. zručností :

+ výkonová

- realizačná
- evalvačná
- plánovacia

+ funkčná

- teoreticko-poznatková
- sociálno-personálna
- prakticko-činnosťná

+ vzdelávacia

- predmetová
- pedagogicko-psychologická
- metodická

Reflexívna príprava učiteľov

1. fáza

- orientačná – prvá orientácia v triede
- komunikačná – komunikatívne spôsobilosti
- kultivačná – mnohostranná kultivácia študenta

2. fáza

- diagnostická – diagnostika žiaka, triedy, rodiny, učiteľa
- vhľadová – poznanie učiva
- interakčná – interakcia s deťmi

3. fáza

- metodická – schopnosť transformovať obsah do metodiky vyučovania
- projektívna – tvorba vlastných výchovných programov

4. fáza

- integračná – vlastný učiteľský štýl
- realizačná – realizácia získaných vedomostí v praxi

Didaktické zásady:

- požiadavky, ktoré je potrebné rešpektovať pre zabezpečenie žiackej aktivity.

Zloženie zásady :

a/ Subjektívna –

- všetky žiacke charakteristiky všetkých známych druhov, osobnostné vlastnosti žiakov
- ide o individuálne danosti, premietnuté do subjektívnej zložky didaktickej zásady

b/ Objektívna :

- je daná, dáva vyučovaciemu procesu charakteristické vlastnosti
- rešpektuje sa vždy, pri kontakte s ktorýmkoľvek žiakom

Objektívnu zložku tvoria zákonitosti vyučovacieho procesu. Dávajú vyučovaciemu procesu charakteristickú podobu

Zákonitosť :

- *poznávacia*
- *psychologická*
- *logická*
- *kybernetická* – umožňuje riadiť, formovať vyučovací proces

Všeobecná charakteristika zásad :

+ *sú samostatne definovateľné, ale vždy vystupujú v jednom celku*

+ *z funkčného hľadiska niektorá zásada môže zaujať dominantnú pozíciu / ale vždy ako súčasť celého systému zásad*

Príklad – Zásada názornosti – chcem dosiahnuť, aby žiak uveril, že informácia je pravdivá jej vlastnosť – objektivita, konkrétnosť, sústavnosť, systémovosť

+ *sú nadradené všetkým ostatným elementom* / obsah, cieľ, metódy, technické prostriedky, formy /

Funkčný proces :

- učíme sa v súlade s objektívnou zložkou, ale rešpektujeme subjektívne zložky
- spoločne obe zložky tvoria zásady

Vzťah medzi princípom a zásadou :

Princíp – definujeme ako všeobecnú požiadavku, ktorá je zosúladená so všeobecnými cieľmi
Didaktická zásada – je požiadavka, ktorá je zosúladená s výchovno-vzdelávacími cieľmi a zákonitosťami vyučovacieho procesu.

- je to vzťah špecifického / zásada /, k všeobecnému / princíp /.

Analýza didaktických zásad najčastejšie vyskytovaných podľa **Jarábka** :

1. Výchovného vyučovania :

- založená na prirodzených vzťahoch medzi komponentmi učenia a vyučovania

2. Vedeckosti :

- vytvára predpoklady na osvojenie si pravdivých informácií a vedomostí

3. Spojenia teórie s praxou :

- prirodzene vstupuje do vyučovacieho procesu vtedy, keď žiak získava nové vedomosti, zručnosti, návyky

4. Individuálneho prístupu :

- vychádza z individuálnych charakteristík žiakov

5. Primeranosti :

- inklinuje k predchádzajúcej zásade

6. Názornosti :

- patrí medzi najstaršie požiadavky, ktoré v školskej praxi rešpektujeme

7. Aktivity a uvedomenosti :

- vyžaduje, aby žiaci svojou aktivitou mohli vyhľadávať informácie, ktoré rozšíria momentálny stav vedomostí

8. Sústavnosti a systematickosti :

- sústavne a systematicky pracovať so žiakom

9. Trvácnosti :

- vytvára predpoklady na formovanie vedomosti, schopnosti, zručnosti a návykov, ktoré majú trvalý charakter

10. Komplexnosti :

- žiadnu zásadu nemožno izolovať, ale treba ich uplatňovať komplexne

Vzťahy medzi zásadami a ostatnými elementmi vyučovania :

- pre pochopenie príklady niekoľko modelových vzťahov :

Pre zabezpečenie aktivity žiakov je treba zabezpečiť :

- diferencovaný *obsah*
- *podnecujúce metódy*, ktoré rešpektujú individualitu
- *organizačné formy*, ktoré vytvárajú predpoklady pre využívanie individuálnych schopností žiakov
- z hľadiska *organizácie* je potrebné, aby žiak postupne preberal iniciatívu

Pre zabezpečenie zásady názornosti je treba zabezpečiť :

- *obsah* zmyslami vnímateľný, zaujímavý, atraktívny
- *metódy* umožnia priamy kontakt s učivom
- *organizačné formy* zabezpečia zmyslový kontakt s učivom
- *organizácia* – učiteľ vystupuje ako demonštrátor

Zásada sústavnosti a systematickosti :

- *obsah* logicky štruktúrovaný do celkov
- *metódy* umožňujú vzostupnú náročnosť práce
- *formy* príklad problémové vyučovanie
- *organizácia* žiaci postupne prechádzajú zo skúsenostnej činnosti do myšlienkovvej

Zásada trvácnosti :

- *obsah* by mal neustále oživovať myšlienkové alebo praktické hodnoty učiva
 - *metódy* žiakom poskytujú spätnú väzbu
 - *formy* umožňujú striedanie rôznych druhov práce s použitím rôznych metód
- organizácia* učiteľ musí vytvoriť predpoklady na pravidelný kontakt žiakov s hlavnými myšlienkami tematického celku.